

ክፍል ፫

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን

የውጭ ግንኙነት

ምዕራፍ ፳

የውጭ ግንኙነት ቅድመ ክርስትና

ስለ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የውጭ ግንኙነት ጉዳይ በምልዓት ለመጻፍም ሆነ ለመናገር “ኢትዮጵያ እጆቿን ወደ እግዚአብሔር ትዘረጋለች” ሲል ቅዱስ መጽሐፍ እንደሚናገረው ስሟ የብሉይና የሐዲስ ኪዳን እምነት ተከታይ የሆነው ሕዝቧ መጠሪያ ከሆነው ከራስዋ ከአገሪቱ ጥንተ ታሪክ መነሣት ግዴታ ይሆናል ። (መዝ.67.31) ።

ከክርስትና በፊት በብሉይ ኪዳን እምነትና አምልኮ ከኢየሩሳሌም ቀጥሎ ሕገ ኦሪትን በመቀበል ሁለተኛዋ ሀገረ እግዚአብሔር የሆነችው ኢትዮጵያ ከተጓዳኛ ቅድስት ሀገር ኢየሩሳሌም ጋር የነበራት ግንኙነት ምን ጊዜም ሲዘከር የሚኖር ታሪካዊ ነው ። ግንኙነቱ ይደረግ የነበረውም ፡

= የብሉይ ኪዳን እምነትንና ሥርዐተ ትውፊትን በመጋራት

= በዓመት አንድ ጊዜ ቅድስት ሀገር ኢየሩሳሌም ላይ በመገኘት የፋሲካን በዐል በኅብረት በማክበር

= የአንድ ዓይነት ሕግ መጽሐፋዊ ተጠቃሚ በመሆን ፡ ው.ዘ.ተ...

ሲሆን ይህም ግንኙነት የአገር ርቀት ሊገታው በማይችል ሂደት ላይ የቱን ያህል ጸንቶ የኖረና የሚኖር መሆኑን ከታሪክ ብቻ ሳይሆን በአሁኑም ዘመን ጎልቶ ከሚታየው የባህል ግንኙነት ማረጋገጥ ይቻላል ። በመሆኑም ይህ ግንኙነት በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የውጭ ግንኙነት ታሪክ የመጀመሪያውን ደረጃ በመያዝ ሲጠቀስ ይኖራል ።

ሀ. የግንኙነቱ መሠረታዊ ምክንያት

በብሉይ ኪዳን ኢትዮጵያና የብሉይ ኪዳን እምነትና አምልኮ ማዕከል በሆነችው ቅድስት ሀገር ኢየሩሳሌም መካከል ለተፈጠረው ጥንታዊ ግንኙነት ምክንያት ሴማዊና ካማዊ ትውፊት ነው ፡ የሁለቱም አህጉር ኗሪ የሆነው የብሉይ ኪዳን ሕዝብ የትውፊት የባህልና የቋንቋ ፡ የእምነትና የአምልኮ ተጓዳኝነት ያለው መሆኑ ስውር አይደለም ።

ካምና ሴም አካሄዱን ከእግዚአብሔር ጋር የአደረገውና ከነቤ ተሰቡ ከጥፋት ውኃ የዳነው የጻድቅ ኖሳ ትውልድ እንደመሆናቸው መጠን የሁለቱም አበው ዘርዐ ትውልድ ወደ ኢትዮጵያ ዘልቆ የገባውም ሆነ ዘላቂ ኑሮውን በዚያው የመሠረተው ሴማዊ ትውልድ ቀደም ብሎ በሕገ ልቡና ፡ በኋላም በሕገ ኦሪት አፈጻጸም የጋራ ተሳትፎ ላይ የተመሠረተ ግንኙነቱን መቀጠል የማያቋርጥ ታሪካዊ ግዴታው ሆነ ፡ በቅዱስ ወንጌልም ሆነ በአንደኛ ነገሥት። (ማቴ. 12:42 ፡ 1 ነገሥ. 10:1-9)። በአድናቆት የተጠቀሰው የንግሥተ ሳባ የኢየሩሳሌም ጉብኝትም የዚህ ግንኙነት ውጤት ነበር ።

በሁለቱ አህጉር ሕዝቦች መካከል የቆየ ግንኙነት ባይኖርም ኑሮ ንግሥተ ሳባም ስለኢየሩሳሌም መንግሥትና ሕዝብ ከሌላው የዓለም ሕዝብ የተለየ ዕውቀት ሊኖራት ባልቻለም ነበር ።

ለሁለቱም አህጉር ሕዝቦች ጥንተ ግንኙነት መሠረታዊ ምክንያት ይህ ሲሆን በዕርግጥ ይህ ግንኙነት በይበልጥ ሊጠናከር የቻለው ግን ከንግሥተ ሳባ የኢየሩሳሌም ጉብኝት በኋላ መሆኑ እሙን ነው ።

ለ. የግንኙነቱ ፍሬያማ ውጤት ከንግሥተ ሳባ ጉብኝት በኋላ

ከክርስቶስ ልደት በፊት በአንድ ሺህ ዓመተ ዓለም አካባቢ ከተደረገው ከንግሥተ ሳባ የኢየሩሳሌም ጉብኝት በኋላ ኢትዮጵያ በመንፈሳዊውም ሆነ ማኅበራዊው ዕድገት በኩል ያገኘችው በረከት በቀላሉ የሚገመት አይደለም ። የተገኘውን በረከት በዝርዝር ለመግለጽ ኢትዮጵያ ፡

— የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ባለቤት

— የታቦተ ሕግ መንበር

— የሥዊዘን ካህናት ተገልጋይ

— በተደራጀ ቤተ ክህነት የሥርዓተ እራት አስፈጻሚ ሀገር ለመሆን የበቃችው ከንግሥተ ሳባ ታሪካዊ ጉብኝት በኋላ ነው ። ይህም የፈጠራ እነጋገር ሳይሆን በታሪክም በባህልም የተረጋገጠ ሐቅ ነው ።

ከንግሥተ ሳባ ጉብኝት በኋላ ሌዋውያን ካህናት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትንና ታቦተ ሕጉን ይዘው ወደ ኢትዮጵያ ስለገቡ በሕገ ልቡና አምልኮተ እግዚአብሔርን ተግባራዊ ታደርግ የነበረችው ሀገር ኢትዮጵያ አምልኮቷን በሕግ መጽሐፋዊ ለመፈጸም ወደምትችልበት የታሪክ ምዕራፍ ለመሸጋገር በቅታለች ።

እንደ ባጅ ያሉ ታዋቂ ታሪክ ጸሐፊዎች ኢትዮጵያ ያለሃይማኖት የኖረችበት የታሪክ ዘመን እንደሌለ ጽፈዋል ። ይህም የአገር ውስጥ ታሪክ ጸሐፊዎች ከሚሰጡት የምስክርነት ቃል ተጨማሪ ማስረጃ መሆኑ ነው ።

በአምልኮተ እግዚአብሔር አገሪቱ ያላት የረዥም ዘመን ታሪክና አሁንም ከዚህች የመጽሐፍ ቅዱስ ሀገር (ኢየሩሳሌም) ጋር ያላት የቅርብ ግንኙነት ያለፈውን አሁን ባለው ላይ እንደመሥታውት የሚያንፀባርቅ ሕይወት ላለው ሕዝቧ የመታወቂያ ሰነዶች ናቸው ።

እንደዚያን ጊዜው ዘመኑ የእሥራኤል ቤተ መንግሥትና ቤተ ክህነት ባህልና ሥርዓት የኢትዮጵያ ቤተ ክህነትና ቤተ መንግሥት የመንፈሳዊና ማኅበራዊ ጽድቅን በመፈጸምና በማስፈጸም ኃላፊነት እንዲከላከሉ የተለየ አልነበረም ፡

በኢትዮጵያ ይህ ጥምር ተግባር ይካሄድ የነበረውም የጥንታዊት ኢትዮጵያ ማዕከል በሆነችው አክሱም ነበር አክሱም ለኢትዮጵያ የአምልኮተ እግዚአብሔር ሕግና ሥርዓት መፍለቂያና ማሠራጨ ማዕከል የሆነች ቅድስት መካን ናት ።

በቅዱስ መጽሐፍ ስለ ኢትዮጵያ የሚነገረው ጥቅስም ሆነ የቤተ ክርስቲያኒቷ ጥንተ ታሪክ የሚያመለክተው እራታዊ ለነበረውና በኋላም ክርስቲያናዊ ለሆነው የአገሪቱ ሥርዓተ አምልኮ ቋንቋና ባህል ማዕከል ወደሆነችው አክሱም ነው ።

የተለያዩ የጥንታዊት ኢትዮጵያ ታሪክ ምንጮችና እስከ አሁን ድረስ የተከሠቱ የክርስ ምድር ጥናትና ምርምር ውጤቶች አሁን ካለው ቋንቋ ባህል ሃይማኖትና ሌሎች የኑሮ ገጽታዎች ጋር ተዛማ ጅነት ያላቸው መሆኑ ግልጽ ሁኗል ። እንደዚህ የታሪክ ማስረጃም የዚሁ ሁሉ ውርስ ማዕከል አክሱም ናት ። ከዚህም ጋር ይህን የታሪክና ባህል ማስረጃ መነሻ በማድረግ የኢትዮጵያ ቅድስት ከተማ የሆነችው አክሱም የታቦተ ሕገ መንበር እንደሆነች በሁሉም ዘንድ የታመነ ነው ፡ ይህም ታቦተ ሕግ በሙሴ እጅ የተቀረፀው ጽላተ ሕግ ነው ።

የብሉይ ኪዳን ኢትዮጵያ ከክርስትና በፊት የነበራት የውጭ ግንኙነትና በግንኙነቷም የተገኘው ፍሬ ይህ ሲሆን ለጥንታዊነቷና ታሪካዊነቷ ዕውነትነት ትክክለኛ ማስረጃ ሆኖ ሊጠቀስ የሚችለውም ይህ ነው ።

ምዕራፍ ፳፩

የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት በዘመነ ክርስትና

እስራኤላዊና የእስራኤልን እምነት የተቀበለ ወንድ ልጅ ሁሉ በዓመት ሦስት ጊዜ የሚያከብራቸው እጅግ የተከበሩ በዐላት ሦስት ናቸው። እነዚህም የቂጣ በዓል (በዐለናዕት) ፡ ከሰባት ሱባዔ በኋላ የሚከበረው በዐል (በዐለ ሰዊት) ፡ የዳስ በዐል (በዐለ መጸለት) ናቸው። እነዚህን በዐላት እስራኤላዊ ወንድ ሁሉ እግዚአብሔር በመረጠው ቦታ ማለት በእግዚአብሔር ቤት እየተገኘ ማክበር ግዴታው መሆኑን ሕገ ኦሪቱ ያገዛል ። (ዘዳግም·16·16) ።

ይህን ሃይማኖታዊ ሕግ መሠረት በማድረግ ሕገ ኦሪትን የተቀበሉ ኢትዮጵያውያን ሁሉ እግዚአብሔር ወደ መረጠው ቦታ ወደ ኢየሩሳሌም እየሄዱ በዐል ያከብሩ ነበር። እስራኤላውያን በሕጉ መሠረት ከፋሲካ በኋላ ሰባት ሱባዔ ቆጥረው በሚያከብሩት በዐል (በዐለ ሰዊት) የእሸት ቀዳምያት ለእግዚአብሔር በማቅረብ እግዚአብሔርን የሚያመሰግኑበት የምስጋና በዐል ነው ።

ይህ በዐል ሲከበር ከየሀገሩ ተሰብስበው ከነበሩት ምእመናን መካከል ኢትዮጵያውያን ምእመናንም ይገኙ ነበር። (ሶፎንያስ. 3:10)። ከትንሣኤ በኋላም ይህ በዓል በ34 ዓ.ም. በተከበረበት ጊዜ ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው በየሀገሩ ልሳን (ቋንቋ) ሲናገሩና እግዚአብሔርን ሲያመሰግኑ በመደነቅ ከሰሙት ምእመናን መካከል ኢትዮጵያውያን እንደነበሩ ብዙ የቤተ ክርስቲያን አባቶች መስክረዋል። ከእነዚህም አንዱ ቅዱስ ዮሐንስ አፈ.ወርቅ በዐለ ሐምሳን አስመልክቶ ባሰማው ቃለ ስብከት “ቅዱሳን ሐዋርያት ጸጋ መንፈስ ቅዱስን በተቀበሉበት ወቅት በዚያው ከተገኙ የዓለም ምእመናን መካከል ኢትዮጵያውያንም ተገኝተው ነበር” ሲል ገልጾአል። (ድርሳን ዘቅዱስ ዮሐንስ አፈ.ወርቅ በሐዋ. ሥራ 2:1-13)።

የኢትዮጵያ ንግሥት ሕንደኬ ሙሉ ባለሥልጣን የነበረው ኢትዮጵያዊው ጃንደረባም ሕገ ኦሪት በሚያዘው መሠረት በ34 ዓ.ም. ወደ ኢየሩሳሌም ሄዶ እግዚአብሔርን አመስግኖ በዐሉን አክብሮ ወደ ሀገሩ ሲመለስ በጋዛ መንገድ ከወንጌላዊ ፊልጶስ ጋር ተገናኘ። በዚህ ጊዜ በሠረገላው ላይ ተቀምጦ የኢሳይያስን መጽሐፍ እየተመለከተ ሲሄድ እሱንና ወንጌላዊው ፊልጶስን መንፈስ ቅዱስ አገናኛቸው። ወንጌላዊው ቅዱስ ፊልጶስ ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን ያነበው የነበረው የኢሳይያስን መጽሐፍ (ምዕራፍ አምሳ ሦስት) ስለ ጌታችን መከራ መስቀል የተነገረ ትንቢት መሆኑን ተረጎመለት።

ከዚህም ሌላ ወልደ እግዚአብሔር ኢየሱስ ክርስቶስ የዓለምን ኃጢአት የሚያስወግድ የእግዚአብሔር በግ መሆኑን። (ዮሐ.1:29)። በመስቀል ላይ ተሰቅሎ ዓለምን ማዳኑን ተንትኖ ሰበከለት። በዚህ ዓይነት ቅዱስ ፊልጶስ እያስተማረ፡ ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን እየተማረ ውሃ ካለበት ቦታ በደረሱ ጊዜ ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን ስለኢየሱስ ክርስቶስ የተማረውን ትምህርት ሙሉ በሙሉ መረዳቱን አውቆ “እነሆ ውሃ፡ እንዳልጠመቅ የሚከለክለኝ ምንድር ነው?” አለው፡ ፊልጶስም “በፍጹም ልብህ ብታምን ተፈቅዷል” አለው፡ እሱም “ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ አምናለሁ” አለ። በዚህ ጊዜ ሠረገላው ይቆም ዘንድ አዘዘ። ቅዱስ ፊልጶስና ጃንደረባው ሁለቱም አብረው ወደ ውሃው ወረዱ፡ ቅዱስ ፊልጶስ ጃንደረባውን አጠመቀው።

ከውሃውም ከወጡ በኋላ መንፈስ ቅዱስ ፊልጶስን ነጠቀው (ሰወረው)። ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን ግን ደስ ብሎት ወደ አገሩ ተመለሰ ። (ዮሐ.ሥራ. 8:26-40)። በዚህ አኳኋን ይህ ኢትዮጵያዊ ባለሥልጣን የክርስትናን እምነት ተቀብሎ በታላቅ ደስታ ወደ አገሩ ገባ ። እንደተመለሰም የተቀበለውን የክርስትናን እምነትና ሥርዓተ ጥምቀቱን ለአገሩ ሕዝቦች በመግለጹ ዜና ክርስትና ከብዙዎቹ ጀሮ እንዲደርስና እንዲስፋፋ አድርጎአል ። የክርስትና እምነት በኢትዮጵያ ለፍሬ የበቃውም ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ነው ። “በእስራኤል አገር (በኢየሩሳሌም) ከሚኖሩ የእስራኤል ሕዝብ ቀጥሎ በክርስቶስ አምኖ በመጠመቅ ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ የመጀመሪያው የወንጌል ፍሬ ነው” ሲል የቤተ ክርስቲያን ታሪክ አባት እየተባለ የሚጠራው አውሳብዮስ ዘቂጣርያ መስክሮአል ። አውሳብዮስ ዘቂጣርያ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ 2ኛ መጽሐፍ ቁ.1)።

ኢትዮጵያዊው ባለሥልጣን ከወንጌላዊው ከቅዱስ ፊልጶስ አንደበት በአጭር ጊዜ ውስጥ የወንጌልን ትምህርት ተምሮ የክርስትናን እምነት በመቀበል ክርስትናን ከተቀበሉት እስራኤላውያን ቀጥሎ የመጀመሪያው የክርስትና ፍሬ በመሆኑ እንደነጅሮም ያሉ የታወቁ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ተደንቀዋል ።

ከቅዱሳን ሐዋርያት መካከል ቅዱስ ማቴዎስ ፣ ቅዱስ ናትናኤል ፣ ቅዱስ በርተሎሜዎስ እንዲሁም ቅዱስ ቶማስ በኖብያና በኢትዮጵያ አውራጃዎች እየተዘዋወሩ ቅዱስ ወንጌልን እንደሰበኩ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊዎች እነ ሩፊኖስና እነ ሶቅራጥስ መስክረዋል ። በተለይ ሐዋርያው ቅዱስ ማቴዎስ በሕንድ በኩል አድርጎ ወደ ኖብያ ከዚያም ወደ ኢትዮጵያ ዘልቆ በመምጣት ቅዱስ ወንጌልን እንደሰበከና በዚያው አካባቢም በሰማዕትነት እንዳረፈ ጽፈዋል ።

በዘመናችን የሚገኙ አንዳንድ ዕውቅ ሰዎችም የፊተኛውን ታሪክ መሠረት እያደረጉ ሐዋርያው ቅዱስ ማቴዎስ በኢትዮጵያ ገብቶ እንዳለ ተማረ ያምናሉ ። አያይዘውም ኢትዮጵያን መንበረ ማቴዎስ (The Holy See of St. Matthew) በማለት ይጠሩአታል ።

ከዚህ በላይ እንደተገለጸው የክርስትና እምነትና ጥምቀት ክስተት በአክሱምና በአካባቢዋም በሚኖሩ የሰሜን ኢትዮጵያ ሕዝቦች በሚገባ

ተቀባይነት አግኝቶ እየተሠራበትና እየተስፋፋ ፍሬምናጦስና ወንድሙ ኤዲሲዩስ ወደ አክሱም እስከመጡበት ድረስ ቆይቶአል ።

ምዕራፍ ፳፪

የኢትዮጵያን መንበረ ጳጳስና ለመመሥረት

የተደረገ የውጭ ግንኙነት

የቤተ ክርስቲያን ምሥጢራት አፈጻጸም መሠረቱ ሥልጣን ከህነት ነው ። ቀደም ብለን እንዳየነው ከመጀመሪያው ዘመን ክርስትና ጀምሮ ፡ እስከ አራተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ድረስ በኢትዮጵያ ሕገ አሪት ከእነ ሥርዐቱ እንዲሁም ሥርዐተ ጥምቀት ከነእምነቱ መሠረት ይዞ መቆየቱ ቢታወቅም ጳጳስ ባለመኖሩ ሥርዐተ ክህነትና ሥርዐተ ቁርባን ሳይፈጸም እስከ 330 ዓ.ም ድረስ ሊቆይ ችሎአል ።

ፍሬምናጦስ

በቤተ ክርስቲያናችን ካሉት የታሪክ መጻሕፍት በተጨማሪ ከአራተኛው መቶ ዘመን አጋማሽ እስከ አምስተኛው መቶ ዘመን መጀመሪያ ድረስ የኖረው ሩፊኖስ የተባለው የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊ ስለ ክርስትና እምነት ከእነ ሥርዐቱ በኢትዮጵያ ተሟልቶ ስለመሰጠቱ እንዲህ ሲል ጽፎአል ። በአራተኛው ክፍለ ዘመን በኢትዮጵያ በአክሱም ኢዛና እና ሳይዛና የተባሉ ሁለት ወንድማማቾች በአንድነት ነግሠው ነበር። በዚህ ጊዜ የጢሮስ ከተማ ተወላጅ የነበረው መሮፒዎስ ዘመዶቹ የሆኑትን ፍሬምናጦስንና ወንድሙን ኢዲሲዩስን ወይም ሲድራኮስን አስከትሎ ሕንድን ለመጎብኘት በአዱሊስ ወደብ በኩል ሲያልፍ በወደቡ ዐረፈ ። በዚህ ጊዜ በድንገት ሸፍቶች (ወንበዴዎች) አደጋ ጣሉባቸውና ፈላስፋው መሮፒዎስ ተገደለ ፡ ፍሬምናጦስና ኤዲሲዩስ (ሲድራኮስ) ግን ከአደጋው ድነው ወደ አክሱም ቤተ መንግሥት ተወሰዱ ። በቤተ መንግሥቱ ማረፊያ እንዲሰጣቸው ተደርጎ ልዩ እንክብካቤ እየተደረገ ላቸው የአገሩንም ቋንቋና ባህል እያጠኑ ብዙ ጊዜ ኖሩ ። ንጉሡ ሁለቱንም በቤተ መንግሥቱ የሥራ ዘርፍ ሾማቸው ። ትንሹን ኤዲሲዩስን የቤተ መንግሥቱ አሳላፊና አዛዥ አድርጎ ሾመው ፤ ትልቁ ፍሬምናጦስ ግን

በጣም ብልህና የተማረ ሰው ስለነበር የቤተ መንግሥቱ ግምጃ ቤትና ጸሐፊ አድርጎ ሾመው ፡ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ንጉሡ ሞተ ። ነገር ግን ንጉሡ ከመሞቱ በፊት ፍሬምናጦስና ወንድሙ ኢዲስዮስ ወደ አገራቸው ለመመለስ ከፈለጉ ሊሄዱ ይችላሉ ብሎ ቃለ ኑዛዜ ሰጥቶ ነበር ። ሆኖም የመንግሥቱን ኃላፊነት የተረከበችው ንግሥት አሕየዋ (ሶፊያ) ሕፃኑ ልጅዋ ለሥልጣን መንግሥት እስኪደርስ ድረስ እስከዋን እየረዱ እንዲቆዩ ለመነቻቸው ።

በዚህ ጊዜ ወጣት ክርስቲያን ፍሬምናጦስ ከክርስቲያን ከተሞች ወደ አያሌስና ወደ አክሱም የሚመጡትን ክርስቲያን ነጋዴዎችን በየደረሱበት ከተማ የሰብሰባ ቦታዎችንና የጸሎት ቤቶችን እንዲያበጁና እንዲሠሩ ያበረታታቸው ነበር ። ከዚህ የተነሣ የክርስትና እምነትና ዜናው በሕዝቡ መካከል ሊስፋፋ ቻለ ። በዚህ ጊዜም አባቱ ሲሞት ሕፃን የነበረው የንጉሡ ልጅ ጊዜው ሲደርስ ነግሦ ሳለ በፍሬምናጦስ አስተማሪነት የክርስትናን ትምህርት ተቀበለ ። ከዚህ ሌላም ፍሬምናጦስ በወቅቱ የአራቱ ሊቀ ካህናት ከነበረው ከእንበረም ጋር ተገናኝቶ ስለ ክርስትና እምነትና ሥርዓት ያነጋግረው ነበር ። «እምነትና ጥምቀት እንዳላችሁ አያለሁ ሥርዓተ ቁርባን (ሥጋውን ደሙን መቀበል) ግን የላችሁም» አለው ። በዚህ ጊዜ ሊቀ ካህናት እንበረም «ጥምቀተሰ አምጽእ ለነ ሕጽዋ ለሕንደኬ ንግሥተ ኢትዮጵያ ... እምነትንና (ክርስትናን) ጥምቀትን የንግሥት ሕንደኬ ባለሥልጣን (ጃንደረባው) አምጥቶ አስተምሮናል» አለው ። በዚህ ወቅት የፍሬምናጦስ ወንድም ኢዲስዮስ በንጉሡ ፈቃድ ወደ አገሩ (ወደጢሮስ) ተመለሰ ። ፍሬምናጦስ ግን የሥርዓተ ክህነትና ቁርባን መምጣት እጅግ አስፈላጊ መሆኑን ለንጉሡና ለቤተ መንግሥቱ ባለሥልጣኖች አጽንቶ ነገራቸው ። እነሱም ፍሬምናጦስን የእኛን ቋንቋና ባህል ፡ የእነሱንም ቋንቋና ባህል የሚያውቅ ከአንተ ሌላ የለምና አንተ ወደ እስክንድርያ ሄደኸ ክህነትንና ሥርዓተ ቁርባንን አምጣልን ብለው እሱን ወደ እስክንድርያ ሰደዱት ። ፍሬምናጦስ በቤተ መንግሥቱና በሕዝቡ ተልኮ ወደ እስክንድርያ ሄደ ። ወደ እስክንድርያ የተላከው ፍሬምናጦስ እንደ ኢትዮጵያዊ ሆኖ ነው እንጂ ትውልድ ሀገሩን ወክሎ እንዳልተላከ መገንዘብ ይገባል ።

በዚያን ጊዜ በ325 ዓ.ም. በኒቅያ ከተማ የመጀመሪያው ዓለም አቀፍ

የቤተ ክርስቲያን ጉባኤ ተደርጎ እርዮስ ተወግዞ ከቤተ ክርስቲያን የተለየበት ፡ በ328 ዓ.ም. ደግሞ ቅዱስ አትናቴዎስ የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያርክ ሆኖ የተሾመበት ጊዜ ነበር ። ቅዱስ አትናቴዎስ ፍሬምናጦስ ከኢትዮጵያ ያመጣውን መልእክት ተቀብሎ ጉዳዩን ለማየት ጉባኤ አደረገ ። የቀረበው ጉዳይ በቅዱስ አትናቴዎስ ሊቀ መንበርነት በጉባኤ ታይቶ የአገሩን ቋንቋና የሕዝቡን ባህል የሚያውቅ ከፍሬምናጦስ በቀር ሌላ ሰው ስለሌለ ፍሬምናጦስ የኢትዮጵያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ እንዲሾም ተብሎ ተወሰነ ። በውሳኔው መሠረት ቅዱስ አትናቴዎስ ፍሬምናጦስን «ኤጲስ ቆጶስ ዘአክሱም ወዘኩላ ኢትዮጵያ» ብሎ በአንብሮተ እድ ሾሞ ፡ አባ ሰላማም በማለት ሰይሞ ላከው ፍሬምናጦስ በ330 ዓ.ም የመጀመሪያ የኢትዮጵያ ጳጳስ ሆኖ ወደ ኢትዮጵያ ተመለሰ ። ወዲያውም ነገሥታቱን ኢዛናንና ሳይዛናን አስተምሮ አጠመቃቸው ፡ «አብርሐ ፡ አጽብሐ» ብሎም በክርስቲያን ስም ጠራቸው ። ከዚያም መንበረ ጳጳስናውን በአክሱም አድርጎ ሐዋርያዊ ሥራውን ማስፋፋት ጀመረ ፡ የቁርባንና የክህነትን ሕግ አስፋፋ ። በኢትዮጵያ ግዛት በሙሉ የወንጌልን ትምህርት ለማስፋፋት የሚረዱት ቀሳውስትንና ዲያቆናትን ሾመ ። ቅዱሳት መጻሕፍትን ከሱርስት ፡ ከዕብራይስጥና ከዕርጋ (ከግሪክ) ወደ ግዕዝ ቋንቋ መለሰ ። የሳባውያንን የፊደል አቀማመጥ የለወጠና ከግራ ወደ ቀኝ የመጻፍና የማንበብ ዘዴ የደነገገም እሱ ነው ።

በዚህ አኳኋን በ330 ዓ.ም ክርስትና የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሃይማኖት ሆነ ይህም ከዚያን ጊዜ ጀምሮ በዓለም ሁሉ ታወቀ ። ቅዱስ ፍሬምናጦስ የሰላም ምንጭ የሆነውን ወንጌል ለሕዝቡ በመስበኩ «ከሣቴ ብርሃን» ተብሎ ቅጽል ተሰጠው ይኸውም ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሐዋርያትን «እናንተ የዓለም ብርሃን ናችሁ» ብሎ እንደጠራቸው ፡ የኢትዮጵያ ሕዝብም ቅዱስ ፍሬምናጦስን «ከሣቴ ብርሃን» (ብርሃንን የሚገልጽ) ብለው መጥራታቸው የሚገባ ነው ።

ቅዱስ አትናቴዎስ በ325 ዓ.ም. በኒቅያ ዓለም አቀፍ ጉባኤ የተወገዘውን እርዮስንና ክህደቱን በመቃወም ፡ ጉባኤው በሙሉ ጽምፅ ያጸደቀውን የእርቶዶክስ እምነት በመጠበቅና በማስጠበቅ የመጀመሪያውን ቦታ የያዘ ታላቅ አባት ነው ። ቅዱስ ፍሬምናጦስም ከአባቱ ከቅዱስ አትናቴዎስ በተቀበለው ቃል ኪዳን መሠረት የእርዮሳውያንን የክህደት

ትምህርት በመቃወም በኒቅያ የተወሰነውን እምነት ለኢትዮጵያ ሕዝብ በሚገባ ማስረዳቱ የታወቀ ነው። ሆኖም በዚያን ዘመን የኒቅያን ዓለም አቀፍ ጉባኤ የጠራና የአርዮስንም መወገዝ በቀጥታ የደገፈው ታላቁ ንጉሥ ቆስጠንጢኖስ በ337 ዓ.ም. ስላረፈ መንበረ መንግሥቱን የወረሰው ልጁ ኮንስታንቲኖስ 2ኛ አርዮስንና ትምህርቱን የሚደግፍ ስለነበረ ቅዱስ አትናቴዎስን ከእስክንድርያ መንበረ ፓትርያርክ አባርሮ የቀጸዶቅያ ሰው የነበረውን አርዮሳዊ ጊዮርጊስን በቅዱስ አትናቴዎስ መንበር ሾመው። እንደገናም በአክሱም መንበር የተቀመጠውን ቅዱስ ፍሬምናጦስን ለማባረርና ሌላ አርዮሳዊ ጳጳስ ለመተካት በነበረው ዕቅድ መሠረት ንጉሡ ኮንስታንቲኖስ 2ኛ ለኢትዮጵያ ነገሥታት ለአብርሃና አጽብሐ (በፊት ኢዛናና ሲዛና) ደብዳቤ ጻፈ፡ በሕንድ አገር ሶኮትራ በተባለችው ከተማ የተወለደ ቴዎፍሎስ የተባለ ሕንዳዊ ቄስ ንጉሡ የጻፈውን ደብዳቤ ለነገሥታቱ ለአብርሃና አጽብሐ እንዲያደርስ ወደ አክሱም ተላከ።

ለነገሥታቱ የተላከው መልእክትም ሙሉ ቃል እንዲህ የሚል ነበር።

«ቬክቶሪዮስ ኮንስታንቲኖስ ማክሲሞስ አውግስጦስ ለአብርሃና አጽብሐ (ኢዛናና ሲዛና) እግዚአብሔር የሰጠን ትምህርትና ማስተዋል ለሁሉም እውነትንና ጽድቅን ለሚፈልግ ሁሉ እንዲዳረስ ስመኝ በእናንተና በሮማውያንም ቤተ ክርስቲያን መካከል አንድነት እንዲኖር ይገባል። ከሹመቱ የተሻረው ብዙ ሺህ ክስ ቀርቦበት መመለስ ያቃተው አትናቴዎስ ፍሬምናጦስን ልኮአልና አሁን በቶሎ ፍሬምናጦስን መልሳችሁ ለተከበረው ጳጳስ ለጊዮርጊስና በዚያም ላሉት ቀሳውስት ላኩትና የእርሱን ነገር እነርሱ ይጨርሱት። የአባ አትናቴዎስን ሥራ ግን ከእናንተ በቀር አገር ሁሉ አውቆ አላስጠጋም ስላለው በእናንተ ዘንድ መጠጊያ ይፈልጋል። ፍሬምናጦስ ግን ከልቡ ጳጳስ መሆን ከፈለገ የሕይወቱን ታሪክ ለቀሳውስቱ ገልጦ የቤተ ክህነትን ሕግና ሥርዐት በደንብ ፈጻሚ መሆኑ በእነዚያ ዘንድ ከታወቀ ተመልሶ እንደገና ጳጳስ መሆን ይችላል። ያለዚያ ግን እንደ ለፍላፊው እንደ አትናቴዎስ ከሕግ የሚሸሽ ሆኖ ወደ አክሱም የመጣና ሹመቱን የያዘ እንደሆነ እናንተንም ቤተ ክርስቲያናችሁንም እንዳያበላሽና ሁከት እንዳይፈጠር ያስፈልጋል። እኔ ግን እንደሚመስለኝ ፍሬምናጦስ ወደ እስክንድርያ ተመልሶ በጣም ከተከበረው ጳጳስ (ፓፓ)

ጊዮርጊስና ከፍ ካሉት ሊቃውንት ጋር ተገናኝቶ የቤተ ክህነትን ሕግና ትምህርት ከተረዳ በኋላ ወደ ጳጳስና ስፍራው ሊመለስ ይችላል» የሚል ነበር ። ነገሥታቱ አብርሃና አጽብሐ ግን ለኒቅያ ጉባኤ ውሳኔና ለቅዱስ አትናቴዎስ ትምህርት ያላቸውን ሙሉ ድጋፍ በመግለጥ የኮንስታንቲኖፖልን አሳብ ሳይቀበሉት ቀርተዋል ። መልእክቱን ይዞ ወደ አክሱም የመጣው ቴዎፍሎስም የተላከበት ጉዳይ ውጤት አልባ ስለሆነበት በመጣበት መንገድ ተመልሶ ሄደዋል ። በዚህ ጊዜ ቅዱስ አትናቴዎስ ከነበረበት የስደት ቦታ ሆኖ የኢትዮጵያ ነገሥታት አብርሃና አጽብሐ የወሰዱትን አስደናቂ አቋም ስለ ሰማ ካለበት ሆኖ ለአብርሃና አጽብሐ የምስጋና ደብዳቤ እንደ ጻፈ ይነገራል ።

ቅዱስ ፍሬምናጦስ ከነገሥታቱ ከአብርሃና አጽብሐ ፣ እንዲሁም ከሕዝቡ ጋር በመሆን በአክሱም ባለ 13 መቅደስ በጽዮን ማርያም ስም የሚጠራ ትልቅ ቤተ ክርስቲያን (ካቴድራል) አሠራ ። እንደዚሁም በየቦታውና በየአውራጃው ብዙ አብያተ ክርስቲያናት እንዲታነጹ አድርጎአል ። ቅዱስ ፍሬምናጦስ ያለአንዳች ችግር ሐዋርያዊ ተልእኮውን ሲያከናውን ቆይቶ በ380 ዓ.ም በሰላም ዐረፈ ዕረፍቱም ሐምሌ 26 ቀን ነው ።

ምዕራፍ ፳፫

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የምትቀበላቸው ዓለም አቀፍ ጉባኤዎች

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በመንበረ ጳጳስና ከታወቀችበት ከ330 ዓ.ም ጀምሮ ከጥንታውያን አብያተ ክርስቲያናት አንድዋ ሆና ሐዋርያዊ ሥራዋን እያከናወነች እስካለንበት ዘመን ድርሳለች። በእምነት በኩልም ቀደም ሲል ኢትዮጵያዊው ጳንደረባ ፣ ቀጥሎም ሐዋርያው ቅዱስ ማቴዎስና ሌሎችም ሐዋርያት ያስተማሩትን ትምህርት መሠረት በማድረግ በሦስቱ ጉባኤዎች ማለት በኒቅያ በ325 ዓ.ም ፣ በቁስጥንጥንያ በ381 ዓ.ም እና በኤፌሶን በ431 ዓ.ም የተወሰነውን የሃይማኖትና የቀኖና ውሳኔ ተቀብላ ስታስተምርና እግዚአብሔርን ስታገለግል ትገኛለች ።

1ኛ. በኒቅያ በ325 ዓ.ም. የተደረገው ዓለም አቀፍ ጉባኤ

እንደሚታወቀው የኒቅያ ጉባኤ የተጠራው የአርዮስን ክህደት ለመቃወም ነው። አርዮስ ለስህተቱ መነሻ ካደረጋቸው የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች ዋናው ከመጽሐፈ ምሳሌ ምዕራፍ 8-22 ላይ «ትቤ ጥበብ እግዚአብሔር ፈጠረኒ ቀዳሚ ኩሉ ተግባሩ እምቅድመ ይግርር ዓለመ» ማለት እግዚአብሔር አስቀድሞ ዓለማትን ሳይፈጥር ፈጠረኝ ያለውን ነጠላ ትርጉም መሠረታዊ መነሻ በማድረግ “ወልድ ፍጡር ነው” እያለ ማስተማር ጀመረ።

የአርዮስ ትምህርት ከግኖስቲከኖች ፡ ከሉቅያኖስና ከመሳሰሉት የአንጾኪያ መናፍቃን የተወረሰ መሆኑን ማስታወስ ይገባል።

ከአርዮስ የክህደት ትምህርት መካከል እንዲህ የሚል ነበር። ጥበብ ወልድ ያልነበረበት ጊዜ ነበር ፡ ያልነበረበት ሰዓት ነበረ ... እያለ ወልድን ፍጡር ለማሰኘት ትክክል ያልሆነ ጥቅስ ይጠቅስ ነበር።

በዚህ አኳኋን አርዮስ አንዳንዶችን ማሳሳት ስለጀመረ የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት እለስክንድሮስ አርዮስ ከክህደት ትምህርቱ እንዲመለስ ብዙ ጥሮ ነበር ፡ ነገር ግን አርዮስ ሊመለስ አልቻለም። ይልቁንም ከ320 ዓ.ም ጀምሮ የክህደት ትምህርቱን በይፋ በየከተማው እየተዘዋወረ ማስፋፋት ጀመረ። በዚህ ጊዜ ሊቀ ጳጳሳቱ እለ እስክንድሮስ አንድ መቶ የሚያህሉ ኤጲስ ቆጶሳትን ሰብስቦ የአርዮስን የክህደት ትምህርት ገለጸላቸው ፡ ከዚህም ጋር አርዮስ የክህደት ትምህርቱን እንዲተው ፡ በቤተ ክርስቲያን ብጥብጥ እንዳይነሣ ፡ ነገሩ በሰላም እንዲያልቅ ብሎ አርዮስን ብዙ ጊዜ ለማግባባት እንደሞከረ ለጉባኤው አስረድቶአል። ጉባኤውም የአርዮስን የክህደት ትምህርት ከመረመረና ከክህደቱም የማይመለስ መሆኑን ከተረዳ በኋላ በአንድ ድምፅ አወገዘው።

ጉዳዩ በእስክንድርያ ሁከትንና ብጥብጥን እያስከተለ በመሄዱ ንጉሡ ቆስጠንጢኖስ በጣም ታማኝና ወዳጁ የነበረውን የእስፔይንን ኤጲስ ቆጶስ ሆስዮስን ወደ እስክንድርያ ላከው ፡ ኤጲስ ቆጶስ ሆስዮስም በእስክንድርያ ከእለ እስክንድሮስና ከሌሎቹ ኤጲስ ቆጶሳት ጋር ሲወያይ ሰንብቶ ወደ ንጉሡ ተመለሰ። ጉዳዩም በሽምግልና መፈታት እንደማ

ይችል ለንጉሡ አስረዳው ፡ በዚህ ጊዜ ንጉሡ ቆስጠንጢኖስ ጉባኤ እንዲደረግ አዋጅ አስነገረ ። የእስክንድርያው እለ እስክንድርስም ጉዳዩ በጉባኤ እንዲታይ ለንጉሥ ቆስጠንጢኖስ በጽሑፍ አሳውቆ ነበር ። በዚህ መሠረት ጉባኤው በኒቂያ ከተማ በግንቦት ወር 325 ዓ.ም. ተከፈተ። በጉባኤው በርከት ያሉ ኤጲስ ቆጶሳትና ረዳቶቻቸው ተገኝተዋል ። ጉባኤው ከግንቦት 20 እስከ ሰኔ 13 ቀን የመግቢያና የአጀንዳ ዝግጅት ሲያደርግ ቆይቶ በይፋ በንጉሡ ንግግር ተከፈተ ። በጉባኤው ከ2000 በላይ ተሳታፊዎች እንደነበሩ በታሪክ ተመዝግቦአል ።

ጉባኤው በመጀመሪያ የተነጋገረበት ርእስ ፡

- የኦርዮስ የክህደት ትምህርት ፡
- በቅዱስ እለ እስክንድርስ ሰብሳቢነት የእስክንድርያው ሲኖዶስ የኦርዮስን ትምህርት በማስተባበልና በመቃወም የሰጠው ውሳኔ፡

ጉባኤው በእነዚህ ጉዳዮች ላይ በሰፊው ተወያይቶ ኦርዮስና ተከታዮቹ የወልድን የባሕርይ አምላክነት በመቃወም የጠቀሱአቸውን የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች በተሳሳተ መንገድ የተጠቀሱ መሆኑን ለኦርዮስ አስረድቶአል ። በዚህም መሠረት ከመጽሐፈ ምሳሌ 8:22 የተጠቀሰው ጥቅስ ቃለ እግዚአብሔር ወልድ ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ከአብ ባሕርይ መገኘቱን (መወለዱን) እንጂ እንደ ፍጡራን ሁሉ ያልተፈጠረ መሆኑን ኦርዮስ እንዲረዳው ለማድረግ የጉባኤው አባቶች ብዙ ደክመዋል ። ከቅዱሳት መጻሕፍት እየጠቀሱ ። ቃለ እግዚአብሔር ወልድ የባሕርይ አምላክ መሆኑን አስረድተውታል ። ወልድ የአብ የባሕርይ ልጅ እንጂ ያልተፈጠረ መሆኑን በማስረዳት የተጠቀሱትም (ዮሐ. 1 ፡ 1-14 ፡ 10:30 ፡ ሮሜ. 9:5 ፡ 1ኛ ዮሐ. 5:20) እና እነዚህን የመሰሉትም ናቸው ።

ኦርዮስ ግን ከክህደት ትምህርቱ ሊመለስ ስላልፈለገ 318 ቅዱሳን አበው (ኤጲስ ቆጶሳት) በመንፈስ ቅዱስ «እንደ አንድ ልብ መካሪ እንደ አንድ ቃል ተናጋሪ» በመሆን ኦርዮስንና ትምህርቱን አውግዘው የወልድን አምላክነት የሚገልጽ አንቀጽ ሃይማኖትን በውሳኔ አጸደቁ ።

ከዚህም ጋር ቤተ ክርስቲያን የምትመራበትን ሥርዐተ ቀኖና ወሰኑ ። 318 ቅዱሳን አበው በ325 ዓ.ም. በኒቅያ የወሰኑት አንቀጽ ሃይማኖት (ጸሎተ ሃይማኖት) ከዚህ የሚከተለው ነው ።

«ሁሉን በያዘ ሰማያትንና ምድርን ፡ የሚታየውንና የማይታየውን ፍጥረት ሁሉ በፈጠረ በአንድ አምላክ በእግዚአብሔር አብ እናምናለን ። ከአብ በተወለደ ተቀዳሚ ተከታይ በሌለው በአንድ ጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ እናምናለን ። ዓለም ሳይፈጠር ከእርሱ ጋር በነበረ ፡ ከብርሃን የተገኘ ብርሃን ከእውነተኛ አምላክ የተገኘ እውነተኛ አምላክ ፡ የተወለደ እንጂ ያልተፈጠረ ፡ ከአብ ጋር በመለኮቱ (በባሕርይ) የተካከለ ፡ ሁሉ በእርሱ የተፈጠረ ፡ ያለ እርሱ ምንም ምን የተፈጠረ የሌለ ፡ በሰማይም በምድርም ያለው ቢሆን ፡ ስለእኛ ስለ ሰዎች ስለ መዳናችን ከሰማይ ወረደ ፡ በመንፈስ ቅዱስ ከቅድስት ድንግል ማርያም ፈጽሞ ሰው ሆነ ፡ በጳንጤናዊው በጲላሞስ ዘመን ስለእኛ ተሰቀለ ታመመ ፡ ሞተ ፡ ተቀበረ ፡ በሦስተኛውም ቀን ከሙታን ተለይቶ ተነሣ ፡ በቅዱሳት መጻሕፍት እንደተጻፈ በምስጋና ወደ ሰማይ ዐረገ ፡ በሕያዋንና በሙታን ይፈርድ ዘንድ ዳግመኛ በምስጋና ይመጣል ለመንግሥቱም ፍጻሜ የለውም» ።

2ኛ. የቁስጥንጥንያው ጉባኤ ፡

ቴዎዶስዮስ ቀዳማዊ ወይም ዘየዐቢ በቁስጥንጥንያ በ379 ዓ.ም በነገሠ ጊዜ ጢሞቴዎስ ዘአልቦ ጥሪት የእስክንድርያ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾሞ ነበር ። በሮምም ዳማሶስ በተሾመበት ወቅት የቁስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ የነበረው መቅዶንዮስ የመንፈስ ቅዱስን አምላክነት በመካድ መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋር በባሕርይ በመለኮት አንድ አይደለም። ... መንፈስ ቅዱስ ከአብ ከሠረፀ አብና ወልድም መንፈስ ቅዱስን ከላኩትና መልእክተኛ ከሆነ ፡ ከእነርሱ ጋር ትክክል አይደለም ፡ ከእነርሱ ቢታች (ሕፁፅ) ነው እያለ ማስተማር ጀመረ ። ይህ የክህደት ትምህርት በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት መዛመት ስለጀመረ አንድ መቶ ሃምሳ (150) ኤጲስ ቆጶሳት በቁስጥንጥንያ በ381 ዓ.ም. ተሰብስበው ዐቢይ ጉባኤ አደረጉ ። በዚህ ጉባኤ ከብሉያትና ከሐዲሳት እየጠቀሱ መንፈስ ቅዱስ ከአብ ቢሠርዕም ከአብና ከወልድ ጋር በባሕርይ ፡

በመለኮት አንድ መሆኑን : በዕሪናም ከእነሱ ጋር ትክክል መሆኑን (መዝ. 33:6 : አ.ሳ. 6:3 : የሐዋ. ሥራ. 28:25) በሰፊው አትተው የመንፈስ ቅዱስን አምላክነት የሚያረጋግጥ ውሳኔ በማጽደቅ መቅደንዮስንና ትምህርቱን በጥብቅ አውግዘዋል።

በኒቅያ 318 ቅዱሳን አበው የወሰኑትንም አንቀጽ ሃይማኖት በማጠናከር የመንፈስ ቅዱስን አምላክነት በሚገባ ገልጸው «ከአብ በሠረዘ : ጌታ : ሕይወት ሰጭ በሚሆን በመንፈስ ቅዱስ እናምናለን : ከአብና ከወልድ ጋር ጋር በአንድነት እንሰግድለታለን እርሱም በነቢያት አድሮ የተናገረ...» ብለው በኒቅያ የሃይማኖት ውሳኔ ላይ ጨምረው ወሰኑ ። ይኸውም ከዚህ በታች የተመለከተው ነው ።

«ጌታ : ሕይወት ሰጭ በሚሆን ከአብ በሠረዘ በመንፈስ ቅዱስ እናምናለን : እንሰግድለትም እናመሰግነውም ዘንድ ከአብና ከወልድ ጋር በነቢያት የተናገረ ። ከሁሉ በላይ በምትሆን ሐዋርያት በሰበሰብዋት በአንዲት ቅድስት ቤተ ክርስቲያን እናምናለን ። ኃጢአት በሚሠረደባት በአንዲት ጥምቀት እናምናለን ። የሙታንን መነሣትና የሚመጣውን ዘላለማዊ ሕይወት ተስፋ እናደርጋለን» በማለት መቶ አምሳው (150) አበው በአንድ ድምፅ ተስማምተው ወሰኑ ።

ከዚያን ጊዜ ጀምሮም የኒቅያና ቁስጥንጥንያ አንቀጽ ሃይማኖት በሚል ስም ታውቆ በሁሉም አብያተ ክርስቲያናት በዘወትር ጸሎትና በጸሎተ ቅዳሴ ጊዜ በኅብረት እንዲጸለይ ተደርጓል ።

3ኛ. የኤፌሶን ጉባኤ

ቴዎዶስዮስ 2ኛ በቁስጥንጥንያ ነግሦ ሳለ : በእስክንድርያ ቅዱስ ቂርሎስ በ412 ዓ/ም የእስክንድርያ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾሞ ነበር ።

በሮም ደግሞ ሰለስቲን ቀዳማዊ የሮምን መንበር ወርሶ በነበረበት ወቅት : የአንጾኪያ ተወላጅ የሆነው የጦርሴሱ ኤጲስ ቆጶስ የዲያድርስ ተማሪ የነበረው ንስጥሮስ በ427 ዓ/ም የቁስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ ተሾመ ። የቁስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ በተሾመበት ዓመት በቁስጥንጥንያ የአርዮስንና የመቅደንዮስን : እንደዚሁም የአቡሊናርዮስን የክህደት ትምህርት የሚደግፉ የተለያዩ መናፍቃን በብዛት ነበሩ : በንስጥሮስ ጣያቂነት መናፍቃኑን ከዋናው ከተማ ጠራርጎ የሚያስወጣ : ትምህርታቸው

ውንም የሚያወግዝ በንጉሡ የተፈረመ ደብዳቤ በአዋጅ እንዲሰራጭ ተደረገ ። ይህ በሆነ በዓመቱ በዚያ ሰብብ የንስጥሮስ ጸሐፊ የነበረው አንስጣሰዮስ የተባለ መነኩሴ በቁስጥንጥንያ ከተማ በአንድ ትልቅ ቤተ ክርስቲያን (ካቴድራል) ቃለ ስብከት ሲያሰማ እንዲህ አለ ፡ «ድንግል ማርያም ክርስቶስን በንጽሕናና በድንግልና መውለድዋ የታመነ ነው ፡ ነገር ግን እስዋን ወላዲተ እግዚአብሔር ወይም እመ እግዚአብሔር (ቴዎዶስ) ብሎ መጥራት አይገባም ምክንያቱም አምላክ ከሰው ሊወለድ አይችልምና ። ነገር ግን እስዋ በእውነት ፡ ወላዲተ ክርስቶስ ወላዲተ ሰብእ ፡ መሆንዋን እናምናለን ...» በማለት አስተማረ ። በዚህ ጊዜ ይህን አዲስ ትምህርት የሰማ ሁሉ ተደናገጠ ፡ ተቃውሞም ከየቦታው ተነሣ ንስጥሮስ መነኩሴው ያስተማረውን ክህደት እንዲያስተካክል ሕዝቡ ጠየቀው ፡ ንስጥሮስ ግን የራሱ ትምህርት (ከእሱ የተገኘ ትምህርት) መሆኑን ያውቃልና የሕዝቡን ጥያቄ አልተቀበለም እንዲያውም ከዚያን ሰዓት ጀምሮ ንስጥሮስ ራሱ የክርስቶስን ወልድ ዋሕድ መሆንና የባሕርይ አምላክነቱን እየነቀፈ «ከማርያም የተወለደው መለኮት ወይም ቃለ እግዚአብሔር በጸጋ የተዋሐደው ኢየሱስ ነው ፡ እሱም ክርስቶስ ተባለ ፡ ስለዚህ ድንግል ማርያምን ወላዲተ አምላክ ብሎ መጥራት ሐሰት ነው ። እስዋ በእውነት ወላዲተ ክርስቶስ ናት እንጂ ወላዲተ እግዚአብሔር ተብላ መጠራት አይገባትም ...» እያለ በቃልም በጽሑፍም ትምህርቱን ማሰራጨት ጀመረ ። ከዚህም የተነሣ የንስጥሮስ የክህደት ትምህርት በየቦታው ተሰማ ፡ በተለይም የእስክንድርያው ፓትርያርክ ቅዱስ ቂርሎስ ይህን የክህደት ትምህርት ሰምቶ በየካቲት ወር 430 ዓ/ም ለመጀመሪያ ጊዜ ምክር አዘል ደብዳቤ ለንስጥሮስ ጻፈለት ፡ በዚያውም ለሮሙ ፓፓና ለሌሎችም በምሥራቅና በምዕራብ ለሚገኙ ሊቃና ጳጳሳት የጉዳዩን አሳሳቢነት ገልጾ ጻፈላቸው ። ለንጉሡ ለቴዎድሮስም ጉዳዩን በጽሑፍ አሳወቀ ። ንስጥሮስም በበኩሉ ቅዱስ ቂርሎስ ለጻፈላቸው ክፍሎች ሁሉ የተቃውሞ ደብዳቤ ጻፈ ። በሀገረ ስብከቱ ውስጥ ትምህርቱን የተቃወሙትን ቀሳውስትና መነኩሳት ከክህነት ከአገልግሎት አግዶ ወደ ቤተ ክርስቲያን እንዳይገቡ አስከለከላቸው እነሱም ወደ ንጉሡና ወደ ቅዱስ ቂርሎስ አቤቱታቸውን ጻፉ ።

ከዚህ በኋላ ቅዱስ ቂርሎስ የንስጥሮስን ትምህርት አጥብቆ

በማውገዝ ራሱን ንስጥሮስን ሳያውግዝ ጠንካራ ደብዳቤ ለንስጥሮስ ጸፈለት ፡ ግልባጩንም ለቤተ መንግሥቱና ለሚመለከታቸው ሊቃነ ጳጳሳትና ለገዳማትም ጭምር ላከላቸው ። በዚህ ሁኔታ ቅዱስ ቂርሎስና ንስጥሮስ ደብዳቤ እየተጻጸፉ እስከ አንድ ዓመት ቆዩ ።

ንስጥሮስ የክህደት ትምህርቱን ከማስፋፋትና ከማጠናከር በቀር ከስህተት የማይመለስ ሆኖ በመገኘቱ ንጉሡ ፡ የሮም ፓፓ ሰለሰቲን አንደኛ ፡ ሌሎቹም በምሥራቅም በምዕራብም የነበሩ የታወቁ ሊቃነ ጳጳሳት የንስጥሮስን ጉዳይ ለማየት ባስቸኳይ ጉባኤ እንዲደረግ ተስማሙ ። በዚህ ምክንያት በ431 ዓ.ም. በኤፌሶን ከተማ ጉባኤ እንዲደረግ ተወሰነ ። 200 የሚያህሉ ሊቃነ ጳጳሳትና ኤጲስ ቆጶሳት በኤፌሶን ተሰበሰቡ ፡ ቅዱስ ቂርሎስ የጉባኤው ሊቀ መንበር እንዲሆን ተመረጠ ። የአንጾኪያው ሊቀ ጳጳስ ዮሐንስ በሥሩ የሚገኙትን ኤጲስ ቆጶሳት ይዞ እንዲመጣ ተጠርቶ ነበር ፡ ነገር ግን የንስጥሮስ ዋና ደጋፊ ስለነበር በሰዓቱ አልመጣም ። እሱ እስኪመጣ ድረስ ሁለት ሳምንት ሙሉ ተጠበቀ ፡ ነገር ግን በመንገድ ልዩ ልዩ ችግር እንደገጠመው እውነት ባልሆነ ቃል ልዩ ልዩ ምክንያት እየፈጠረና መልእክተኛ እየላከ ብዙ ቀን ቢጠበቅም ሊመጣ አልቻለም ። በዚህ ጊዜ ጉባኤው እንዲጀመር ተወሰነ ። ንስጥሮስ በጉባኤው እንዲቀርብና ጉዳዩን እንዲያስረዳ ከጉባኤው ጥሪ ደረሰው ፡ ሦስት ጊዜ ተጠርቶ ለመቅረብ ፈቃደኛ ሆኖ ስላልተገኘ ጉባኤው እሱ በሌለበት ስብሰባውን ጀመረ ።

በመጀመሪያ ንስጥሮስ የጻፋቸው የክህደት ትምህርቱን የያዙ ደብዳቤዎች ቀርበው ተነበቡ ።

ሁለተኛ፡- ቅዱስ ቂርሎስ የንስጥሮስን ክህደት በማጋለጥ የጻፋቸው ደብዳቤዎችና 12 የውግዘት አንቀጾችን የያዘ መልእክት አንድ በአንድ ለጉባኤው ቀርበው ተነበቡ ። በዚህ መሠረት የንስጥሮስ ትምህርት ከቅድስት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ጋር የሚቃረን የክህደት ትምህርት መሆኑ በጉባኤው ተረጋገጠ ። የቅዱስ ቂርሎስ መልእክታት ግን ከቅዱሳት መጻሕፍትና ከቅዱሳን አበው ትምህርት ጋር አንድ ሆነው ስለተገኙ ጉባኤው በአንድ ድምፅ ተቀበላቸው ። ንስጥሮስ ድንግል ማርያምን ወላጁ ተሰላላ መጠራትዋን በመቃወም ያሠራጨውን የክህደት ትምህርት

ጉባኤው በጽኑ በማውገዝ ከቅድስት ድንግል ማርያም የተወለደው ራሱ አምላክ መሆኑን በማረጋገጥ ድንግል ማርያም በአማን ወላዲተ አምላክ መሆንዋን በአንድ ድምፅ ተስማምቶ ወስኖአል ። ከዚህም ጋር ቅዱስ ቄርሎስ ለንስጥሮስ ከጻፈው ከሁለተኛው መልእክት፡-

1. «ንጽሕት ድንግል እግዚአብሔር ቃልን በሥጋ እንደ ወለደች እናምናለን» ሲል ያስተማረውን ፡ በተጨማሪም ፡
 2. ይህ ቅዱስ አባት ለምሥራቃውያን ጳጳሳት ከጻፈው መልእክቱ «ኢየሱስ ክርስቶስ የባሕርይ አምላክ ሲሆን እግዚአብሔርን ከወለደች ከቅድስት ድንግል ማርያም በነሣው በነፍስ በሥጋ እንደ እኛ ሰው መሆኑን ፡ እሱም በተዋሕዶ አንድ አካል አንድ ባሕርይ» መሆኑን በመግለጽ የጻፈውን ፡
 3. በዚያው መልእክቱ «ቅድስት ድንግል ማርያም ወላዲተ አምላክ እንደሆነች ማመን ይረባል ይጠቅማል ፡ እርስዋ ሰውን የወለደች ናት ትባል ዘንድ አይገባም ፈጽሞ በጎ አይደለም» ሲል ያስተማረውን ።
 4. በዚያው መልእክቱ «ከልባችን ባነቃነው ነገር ተዋሕዶን ልንነቅፍ አይገባም ፡ ቅድስት ድንግልንም እግዚአብሔርን የወለደች አይደለችም አንበል» በማለት ያስተማረውን የጉባኤው ተሳታፊዎች ቅዱሳን ሊቃነ ጳጳሳትና ኤጲስ ቆጶሳት በንባብ ሰምተው በአንድ ድምፅ አጽድቀዋል ። ሁለት አካልና ሁለት ባሕርይ የሚል ትምህርቱንም አውግዘዋል ።
- ንስጥሮስንም ከምእመናን እንዲለይ አድርገዋል ። የዚህ ዐቢይ ጉባኤ ውሳኔም በንጉሡ በቴዎዶሶስ ፊርማ በየቦታው እንዲ ሰራጭ ተደርጎአል ። ከዚህም ጋር የሦስተኛው ዓለም አቀፍ ጉባኤ አበው ሊቃውንት የቤተ ክርስቲያንን አስተዳደር በሚመለከት ሕገ ቀኖናን አጽድቀዋል ።

በኒቅያ ፡ በቄስጥንጥንያና በኤፌሶን የተደረጉ ዓለም አቀፍ ጉባኤዎች የጥንትዋ ቤተ ክርስቲያን በነገረ መለኮትና በቀኖና ሳትከፈል በአንድ የእምነት ትምህርትና በአንድ ዓይነት ሥርዓተ ቀኖና ባለች የተደረጉ በመሆናቸው በእነዚህ ጉባኤዎች የተወሰነውን የእምነትና የቀኖና ውሳኔ ሁሉም አብያተ ክርስቲያናት ይቀበሉታል ። ጉባኤዎቹንም

ከፍ አድርገው ያከብሩአቸዋል ። በተለይም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አራቱ አኃት አብያተ ክርስቲያናት ማለት የግብፅ ኦርቶዶክስ ፣ የሶርያ ኦርቶዶክስ ፣ የአርመን ሐዋርያዊትና የሕንድ ማላንካራ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት የሚመሩት በሐዋርያት ትምህርትና በእነዚህ ጉባኤዎች በተወሰነው እምነትና ቀኖና ስለሆነ ሦስቱንም ጉባኤዎች ሙሉ በሙሉ ይቀበሉአቸዋል ።

በነዚህ ሦስት ጉባኤዎች በኒቅያ 318 ፣ በቁስጥንጥንያ 150 ፣ በኤፌሶን 200 ቅዱሳን አበው የወሰኗቸውን ውሳኔዎች የሠሩአቸውን ሥርዓቶችና የደነገጓቸውን ቀኖናዎች ሁሉ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ተቀብላ ስትመራባቸውና ስትሠራባቸው ኑራላች ፣ አሁንም ትመራባቸዋለች ፣ ትሠራባቸዋለችም ።

ያወገዙአቸውን መናፍቃንና ተከታዮቻቸውንም ሁሉ አውግዛለች። ታወግዛለችም ። እንደዚሁም በሁለተኛው ጉባኤ በቁስጥንጥንጥያ የተወገ ዘውን አቡሊናርዮስ ከኤፌሶን ጉባኤ 431 ዓ.ም. በኋላ የተወገዘውን አውጣኪንና ትምህርታቸውን አውግዛለች ታወግዛለችም ።

ከሦስተኛው ጉባኤ ማለት ከኤፌሶን ጉባኤ በኋላ ተደረጉ የሚባሉትን ጉባኤዎች የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አትቀበልም ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ብቻ ሳትሆን አኃት አብያተ ክርስቲያናት ማለት የግብጽ ፣ የሶርያ የሕንድና የአርማንያ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትም አይቀበሏቸውም ።

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን

የውጭ ግንኙነት

ከኬልቄዶን ጉባኤ በኋላ

ተስዓቱ ቅዱሳን

ከመጀመሪያው የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ጳጳስ አባ ሰላማ በኋላ በሁለተኛው ጳጳስ በአባ ሚናስ ጊዜ ዘጠኙ ቅዱሳን በ480 ዓ.ም. ወደ ኢትዮጵያ መጡ ።

እነርሱም የሚከተሉት ናቸው ።

የቅዱሳኑ ስም

- 1ኛ. አባ አሌፍ
- 2ኛ. " አረጋዊ
- 3ኛ. " አፍጺ
- 4ኛ. " ሊቃኖስ
- 5ኛ. " ገሪማ
- 6ኛ. " ጉባ
- 7ኛ. " ይምዓታ
- 8ኛ. " ጳንጠሌዎን
- 9ኛ. " ጽሕማ

የመጡበት አገር

- ቂሣርያ
- ቁስጥንጥንያ
- ታናሹ እስያ
- ቁስጥንጥንያ
- "
- ኪልቅያ
- ቆስያ
- ቁስጥንጥንያ
- አንጾኪያ

እነዚህ ቅዱሳን አበው ወደ ኢትዮጵያ የመጡበት ዐቢይ ምክንያት የተወገዘውን የኬልቄዶን ጉባኤና ውሳኔውን አንቀበልም በማለታቸውና በቢዛንታይን ነገሥታት ስቃይ ስለጸናባቸው ነው ፤ ወደ ኢትዮጵያም መጥተው በሰሜን ክፍለ ሀገራችን ተቀመጡ ። የኢትዮጵያ መንግሥትና ሕዝብ ክርስቲያኑ ሲወርድ ሲዋረድ በመጣው ደግነቱና እንግዳ ተቀባ ይነቱ በፍቅር ስለተቀበላቸው ቅዱሳኑ በዓት አጽንተው እስከ ዛሬ በስማቸው የሚጠሩትን ገዳማት አቅንተው ወንጌል መንግሥተ ሰማያትን፣ ሥርዓተ ገዳምንና ምንኩስናን እያስተማሩ ኑረዋል ። የሀገሪቱን የግዕዝ

ቋንቋ ተምረውና አውቀው ከኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ጋር ሆነው አያሌ መጻሕፍትን ከሱርስትና ከፅርፅ መልሰዋል ። ተሰዓቱ ቅዱሳን ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነት ጥንካሬ ከፍተኛ ተልእኮን ፈጽመው ስለዐረፉ ቤተ ክርስቲያናችን ቅዱሳን ብላ ታከብራቸዋለች ። በስማቸውም ቤተክርስቲያን ሠርታላቸዋለች ።

ለ) ዐፄ ካሌብ

ከዐፄ ካሌብ ዘመን በፊት ጀምሮ በደቡብ የዐረብ ግዛት ሁሉ ክርስትና ተዳርሶ ስለነበር በኢትዮጵያና በዐረብ አገሮች መካከል የጠበቀ ግንኙነት ነበር ። በ70 ዓ.ም. ጥወስ ኢየሩሳሌምን በአጠፋበት ጊዜ ተሰደው ደቡብ ዐረብ (የመን) የገቡ አይሁድ ፊንሐስ በተባለው አይሁዳዊ ሰው እየተመሩ በ6ኛው መቶ ዘመን መጀመሪያ ላይ ከ485 - 515 ዓ.ም. በሀገረ ናግራን በነበሩ ክርስቲያኖች ላይ ከባድ ሥቃይ አደረሱባቸው ። ሥቃዩ የደረሰባቸው ምእመናንም በቁስጥንጥንያ በእስክንድርያና በአክሱም ለሚገኙ የሃይማኖት ወንድሞቻቸው አሰሙ ። ይህም የዕልቂት ዜና የክርስቲያን ኢትዮጵያን መንግሥትና ሕዝብ እጅግ በጣም አሳዘነ ።

ኦርቶዶክሳዊው የኢትዮጵያ ንጉሥ ዐፄ ካሌብ ከልብ አዝነው የሀገረ ናግራን ክርስቲያኖችን እንዴት እንደሚረዱ ይገልጽላቸው ዘንድ ወደ ፈጣሪያቸው ጸሎተ ምሕላ ይዞ ። የቁስጥንጥንያው ንጉሥ ዩስጢኖስም እልቂቱ ያሳዘነው መሆኑን ገልጦ ለእስክንድርያው ሊቀ ጳጳስ ለአባ ጢሞቴዎስ 3ኛ መልእክት ላከ ። አባ ጢሞቴዎስ 3ኛም ስለ ሀገረ ናግራን ክርስቲያኖች መታደግ ለዐፄ ካሌብ መልእክት ላከ ። የአቡነ ጢሞቴዎስ 3ኛ መልእክት በደረሰባቸው ጊዜ የእግዚአብሔር ፈቃድ መሆኑን ተረድተው ምታ ነጋሪት ክተት ሠራዊት በማለት ወደ የመን ዘመቱ ።

ከዚያም ግፈኛውን ፊንሐስን ከነሠራዊቱ ደምስሰው ፡ የፈረሱ አብያተ ክርስቲያናትን ጠግነው ፡ ሌሎች አዲሶችንም ሠርተው ፡ ከፊንሐስ ሰይፍ የተረፉትን ምእመናንንም አጽናንተውና አረጋግተው ከአሥር ሺ ሠራዊት ጋር የሚጠብቃቸው አብርሀ የሚባል ብልህ ሰው ሹመውላቸው ወደ አክሱም ተመለሱ ።

ከዚህ በኋላ ዐፄ ካሌብ መንግሥታቸውን ለልጃቸው ለገብረ መስቀል ለቅቀው ፡ ዘውዳቸውን በጎልጎታ ለሚገኘው ለኢትዮጵያ ገዳም እንዲሰጥ ላቸው ወደ ኢየሩሳሌም ልከው ለ12 ዓመታት በምናኔ ቆይተውና የአበውን

አሠረ ጽድቅ ፈጽመው ስለ ዐረፉ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ቀኖና ቁጥራቸው ከጸድቃን ነው ። ዕረፍታቸውም ግንቦት 20 ቀን 537 ዓ.ም. ስለሆነ በስንክሳር ይዘከራል ።

የክርስትና ደሴት የሆነችው ኢትዮጵያ ከዐፄ ገብረ መስቀል በኋላ የእስልምና እምነት ተከታዮች ከሆኑ አንራባች አገሮች መንግሥታት ከሚደርስባት ተጽዕኖ የተነሣ የነበራት የውጭ ግንኙነት እንደበፈቱ የተጠናከረ አልነበረም ።

ሆኖም በየጊዜው ከግብጽ እየተላኩ ከሚመጡት ጳጳሳት ሌላ የቤተ ክርስቲያኒቱን ዝና በመስማት አንዳንድ ቅዱሳን መምጣታቸው አልቀረም። በተቀዳሚነትም ከሚጠቀሱት አንዱ ግብፃዊው አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ናቸው ። አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ በ11ኛው ምእት ዓመት ወደ ኢትዮጵያ መጥተው ገዳማትን አቅንተው የኖሩና በገድላቸው የታወቁ ታላቅ ጸድቅ ናቸው ።

ምዕራፍ ፳፭

ከኬልቄዶን ጉባኤ በኋላ በክርስትና እምነት የተገኘ ዓለም አቀፍ ዕውቅና

ኢትዮጵያ በክርስትና እምነት ጥንካሬዋ የታወቀች የክርስትና ደሴት እንደነበረችና እንደሆነች ይታወቃል ። ይህም ጥንካሬዋ እንደእነካ ሌብና ዘርዐ ያዕቆብ ወዘተ. ያሉ ክርስቲያን መሪዎቿ በክርስትና እምነት ጋሻነት ዓለም አቀፍ ዕውቅናን ለማግኘት የበቁባት ሀገረ እግዚአብሔር ለመሆን አብቅቷታል ።

እ.አ.አ. በ1145 ክርስቲያን አውሮፓ «ፕሪስተር ጀን. ቄሱ ንጉሥ» ስለሚባል አንድ ኃይል ንጉሥ የመኖሩን ዜና ሰማች ። ጊዜው ቅድስት ሀገር ኢየሩሴሌምን ከእስልምና ተከታዮች ቅኝ ግዛት ነፃ ለማውጣት «የመስቀል ጦርነት» እየተባለ የሚጠራ ውጊያ የሚያካሄድበት ወቅት ነበር ። ኃይልን በማስተባበር የጦርነቱ ድል አድራጊ መሆን የሁሉም ክርስቲያን ነገሥታት ምኞትና ፍላጎት ነበረ ። የዚህ ንጉሥ መኖር ዜና

ሊሰማ የቻለውም ይህን ኅብረት ለማምጣት ይደረግ በነበረ ጥረት መሆኑ ግልጽ ነው ።

ይህ ንጉሥ ለጊዜው የፋርስ ወይም የሕንድ ክርስቲያኖች መሪ እንደሆነ ተገምቶ ነበር ። በኋላ ግን ይህ ንጉሥ በቀናዒኑቱ ፕሪስተር ጆን (ቄስ ንጉሥ) የሚል ስያሜ የተሰጠው የክርስቲያን ኢትዮጵያ ንጉሥ መሆኑ ተረጋገጠ ። ዜናው የተሰማው ቀደም ብሎ ቢሆንም ማንነቱ የተረጋገጠው ግን በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ነው ። የንጉሡን ማንነት ለማረጋገጥ የተደጋገመ ሙከራ ከአደረጉት ነገሥታት መካከል አፎንስ ዘአራጎን ዋናው ነበር ። ከዚህ ማረጋገጫ በኋላ ካቶሊካዊው የፖርቹጋል ንጉሥ ከሮማው ፓፓ ጋር በመመካከር ከዚህ ኢትዮጵያዊ ክርስቲያን መንግሥትና ሕዝብ ጋር የቅርብ ግንኙነት ለማድረግ ጥረቱን ቀጠለ ። በተለይ በአፄ ይስሐቅና (1405-1420) በአፄ ዘርዐ ያዕቆብ ዘመን (1426-1460) ጥረቱ ከመልካም ፍጻሜ ሊደርስ ተቃርቦ ነበር ። በአስተዳደር ችሎታቸውና ብስለታቸው እጅግ ታዋቂ በነበሩት አያቱ በእቱ ፅሁፊ የአፄ በእደ ማርያም ባለቤት ሞግዚትነት ይታገዝ በነበረውና በ12 ዓመቱ በነገሠው ሕፃን ነጋሢ በአፄ ልብነ ድንግል ዘመን ደግሞ የሁለቱ ክርስቲያን አገሮች ግንኙነት ወደ አምባሳደር ልውውጥ ደረጃ ከፍ ስለአለ አርመናዊው ማቱዎስ የኢትዮጵያ መልእክተኛ በመሆን ወደ ሊዝቦን ፖርቱጋል ተላከ ።

አርመናዊው የኢትዮጵያ መልእክተኛ ለመሆን የበቃውም አርመንና ኢትዮጵያ የኬልቂዶኑን ጉባኤ የማይቀበሉ የአርቶዶክሳውያን ሕዝቦች አህጉር በመሆናቸው ሲሆን በተለይ ይህ ሰው በዚያ ዘመን እስከ ኢትዮጵያ ድረስ ዘልቆ በመግባት የንግድ እንቅስቃሴ የሚያደርግና በዚያም ሥራው በቤተ መንግሥት የታወቀ የውጭ ቋንቋ አዋቂ ነጋዴ መሆኑ ለዚህ ባለሟልነት አብቅቶታል ።

በካቶሊካዊት ፖርቱጋል አማካይነት ሮም ከኢትዮጵያ ጋር የበለጠ ትውውቅ ለማድረግና የቅርብ ግንኙነትም ለመፍጠር ጥረት ማድረግ ጀመረች ። ለዚህ ትውውቅ ከፍተኛ ትኩረት የሰጠችውም መላውን የክርስትና ዓለም በካቶሊክ እምነትና በሮሙ ፓፓ የበላይ አመራር ሥር ለማዋል ካላት ጉጉት የተነሣ ነበር ። ከዚህ ምኞት በመነሣት በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የሮም ቤተ ክህነት የኬልቂዶኑን ጉባኤ የሚቀበሉና

የማይቀበሉ አብያተ ክርስቲያናት መልእክተኞች የሚገኙበት እንደ ዓለም አቀፍ ጉባኤ በፍሎሬንስ በማዘጋጀት ጥሪ አደረገ ። በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በኩል በዚህ ስብሰባ ላይ በመልእክተኝነት የተገኘው በኢየሩሳሌም የኢትዮጵያ ገዳማት ማኅበር የተወከለ እንደ መነኩሴ ሲሆን መልእክተኛው ለዚህ ስብሰባ ምንም ዓይነት ድጋፍ ሳይሰጥ በተመልካችነት ብቻ ተገኝቶ መመለሱ ተመዝግቧል ። ይህም የሆነው የስብሰባው መንፈስ የሮሙን ፓፓ የበላይነት ለማንፀባረቅ ታስቦ የተዘጋጀ ጉባኤ መሆኑን ስለተገነዘበ ነው ።

በአፄ ልብነ ድንግል ዘመን በኢትዮጵያ የፖርቱጋል አምባሳደር ሆኖ ተልኮ የነበረው ዶርቲ ገልሾ ይጫወት የነበረው የዲፕሎማቲክ ሚና ሁለት ገጽታ ያለው ነበር ።

አንደኛው፡ ንግሥት ዕሌኒና ወጣት ነጋሢ የሆነው ልጅዋ ልብነ ድንግል የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነታቸውን ትተው ወደ ካቶሊክ እንዲመለሱ ሲሆን ፡

ሁለተኛው፡ ደግሞ ፖርቱጋል ከግብፅ ጋር በምታደርገው ጦርነት ኢትዮጵያ ከጐንዋ እንድትሠለፍ ለማድረግ የሚያስችል ወዳጅነት መፍጠር ነበር ።

ኢትዮጵያ በጊዜው የግብፅና የየመን ዐረብ ክርስቲያኖች ደገንነት ጠባቂ እንደነበረች ስለሚታወቅ በዚህ በኩል የግንኙነት መሳካት ለክርስቲያን ፖርቱጋል በእርግጥ ጠቀሜታ ያለው ነበር ። ይህ እንዲህ ሲሆን በኋላ ለታሪክ መዘክር ጉልህ ሁኖ የተገኘው ግን የመጀመሪያው አንቀጽ ነው ።

ነገሩ በዚህ ሁኔታ ላይ እንዳለ የክርስቲያን ኢትዮጵያና ክርስቲያን አውሮፓ ግንኙነት ያሰጋቸው የእስልምና እምነት ተከታይ አገሮች “ሳይቀድመኝ ልቅደም” በሚል አስተሳሰብ በግራኝ መሐመድ ፈታውራሪነት ኢትዮጵያን መውረር ጽኑፅ ዓላማቸው አድርገው ተነሡ ። ከዚያም ኢትዮጵያውያን የእስልምና እምነት ተከታዮች በክርስቲያኖች ላይ ለጦርነት እንዲነሡ በመገፋፋት የፈለጉትን የወረራ ጦርነት አስጀመሩ ። በዚህ ምክንያት ለርዳታ ትፈለግ የነበረችው ኢትዮጵያ እንደገና የፖርቱጋል ርዳታን ጠያቂ ሆነች ። ካቶሊካዊት ፖርቱጋል ይህን አጋጣሚ

በመጠቀም ለአርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያ በሮም ቤተክህነት የታለመ ሁለት ዓይነት ምርጫ አቀረበች ።

በካቶሊካዊ እምነት የሮሙን ፓፓ የበላይነት ማወቅና በለውጡም ወታደራዊ ርዳታ ማግኘት ወይም ይህን ምርጫ በመቃወም ለውጭ ወራሪ መጋለጥ ጊዜው ፈታኝ ወቅት ስለነበረ የኢትዮጵያ ቤተክህነትና መንግሥት ለዚህ ጥያቄ የእምቢታም ሆነ የእሺታ ምልክት መሆኑ የማይለይ መልስ በመስጠት የርዳታ ጥያቄውን በዲፕሎማቲክ መንገድ ቀጠለ ።

በፖርቹጋልና በሮሙ ፓፓ በኩል ሁነው ይህን ሁሉ የፖለቲካ ሚና ይጫወቱ የነበሩትም ጀን ቤርሙዲዝና በጸሎት ቤት ኃላፊነት ስም የተላከው ፍራንሲስኮ አልበርት ነበሩ ።

አልበርት ይህን ተልእኮ ይፈጽም የነበረው በአንድ በኩል የአርቶዶክስ ኢትዮጵያን ሥነ ጽሕፈትና የአምልኮ ሥርዓት አፈጻጸም በጳጳሱ በአቡነ ማርቆስና በእጩኔ ያዕቆብ ፊት በማድነቅ ለሰው ርዳማው ሽፋን በመስጠት ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ ኢትዮጵያ የምትፈልገውን ርዳታ ለማግኘት ለሮሙ ፓፓ ጥያቄ ብታቀርብ ጥያቄው አስቸኳይ መልስ ሊያገኝ እንደሚችል በማንጓት አርቶዶክሳዊት ቤተክርስቲያንን ካቶሊካዊት የማድረግ ተልእኮውን ለመፈጸም የሚያደርገው ጥረት ቀላል አልነበረም ። «አፉ ቅቤ ልቡ ጩቤ» የነበረው አልበርት የሚናገራቸው አስመሳይ ቃላት ለጊዜው ያስደንቃቸው ከነበረው የቤተክርስቲያኒቱ ኃላፊዎች አንዱ የሆነው እጩኔ ያዕቆብ የአልበርት የቋንቋ ተማሪ በመሆንም የፖርቱጋል ቋንቋ እስከማወቅ ድርሶ ነበር ።

በኢትዮጵያ በኩል የሚሰጠው መልስ ገና ያላረካቸው ሮምና ፖርቹጋል ለኢትዮጵያ መሪዎች የርዳታ ጥያቄ አፋጣኝ መልስ ባለመስጠታቸው በግራኝ መሐመድ ፊታውራሪነት በኢትዮጵያ ላይ የታሰበው የውጭ ኃይሎች ወራሪ ተጀምሮ ጦርነቱ በጠላት የበላይነት መካሄድ ጀመረ ። ይህም ሆኖ ልብነ ድንግልም ሆነ ከልብነ ድንግል በኋላ የተተኩት መሪዎች ለሮም ጥያቄ የአዎንታ መልስ የሰጡ መስለው በመታየት የርዳታ ጥያቄያቸውን በዲፕሎማቲክ መንገድ መቀጠላቸው አልቀረም ።

ጉዳዩን ከረጅሙ በአጭሩ ለመግለጽ ይህኑ ለማጠናከር ኢትዮጵያና

ፖርቹጋል በርከት ያሉ አምባሳደሮችንና ደብዳቤዎችን ተለዋውጠዋል ።

ከብዙ ድርድር በኋላ በጥያቄው መሠረት በ1539 ዓ.ም. የፖርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ 3ኛ በሊዝቦን የኢትዮጵያ መልዕክተኛ በነበረው ጸጋ ዘአብና በራሱ መልዕክተኛ በጀን ቤርሙዲዝ ኃላፊነት ልዩ ልዩ ገጸ በረከትና የጦር መሣሪያ ርዳታ ከበቂ እግረኛ ወታደር ጋር ለኢትዮጵያዊው ንጉሥ ገላውዴዎስ ላከ ።

ከፖርቹጋል በተገኘው ወታደራዊ ርዳታ በመታገዝ በተደረገው የመልሶ ማጥቃት ውጊያ በ1543 ዓ.ም. በየካቲት 21 እ.አ.አ አሕመድ ግራኝ ከነሠራዊቱ ተደመሰሰ ። ቀደም ሲል ስለተደረገው ርዳታ ገላውዴዎስ ለንጉሥ ጀን የምስጋና መልእክት ላከ ። ሁኖም ከዚህ ድል በኋላ በሁለቱ ተባባሪ ወገኖች መካከል የተካሄደው የሃይማኖት ጦርነት ካለፈው ያነሰ አልነበረም ። ለዚህ ጦርነት መንሥኤ የሆነውም ያው ከርዳታው በስተጀርባ የነበረው የሃይማኖት ቅሰጣ እቅድ ነው ።

ከግራኝ ውድቀት በኋላ ሮም አርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያን ካቶሊካዊት ለማድረግ የነበራት እቅድ ተግባራዊ የሚሆንበት ጊዜ እንደደረሰ ማሰቧ አልቀረም ። ሁኖም ግብፃዊው አቡን አባ ዮሳብ በ1548 ዓ.ም. ኢትዮጵያ ስለገባ ውጤቱ እንደተጠበቀው አልሆነም ። በዚህ ሁኔታ ያልተደሰተው የፖርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ ኢትዮጵያ በሮም ፓፓ በተጸጸሰ አቡን የበላይነት እንድትመራ ምኞቱ መሆኑን በይፋ ገለጠ ።

የቀድሞው ጠጉር አስተካካይና ዲፕሎማት ጀን ቤርሙዲዝ የካቶሊክ ጳጳስ ሁኖ እንደተሾመ አድርጎ ራሱን በማስተዋወቅ እፄ ገላውዴዎስን ወደ ካቶሊክ እምነት ለመለወጥ የሚያደርገውን ዘመቻ ቀጠለ ። እፄ ገላውዴዎስ ግን ከአርቶዶክስ እምነት ውጭ ምንም ዓይነት አዲስ ሃይማኖት እንደማይቀበልና ከእስክንድርያ ጋር ያለውንም ግንኙነት እንደማያቋርጥ ከማረጋገጡም በላይ ጀን ቤርሙዲዝን በዲፕሎማቲክ መልዕክተኝነቱ እንጂ በጽጽስና እንደማያውቅ ገለጸ ።

በቤርሙዲዝ ምትክ የተላከው የካቶሊክ ጳጳስ ባሪቶኦቢዲዮ በገላውዴዎስ ላይ ያን የተሰለቸ ስብከት ስለቀጠለ ገላውዴዎስ በአርቶዶክሳውያን ሊቃውንትና በካቶሊክ ሚሲዮናውያን መካከል ራሱ በሚገኝበት አደባባይ ክርክር እንዲደረግ አዘዘ ። ክርክሩም ተጀመረ ። ሁኖም አሲየዶ በኃይል እንጂ በክርክር ለማሳመን የተላከ ሐዋርያ ባለመሆኑ የውይይቱን

መድረክ ረገጦ ወጣ = ይህ ሰው ከገላውዴዎስ ቀጥሎ በነገሠው ሀላጊ ሚናስ ፊት እጅግ የተጠላና የተናቀ ሰው ስለሆነ አንዳንድ ከዳተኞች መኳንንትን በአጼ ሚናስ ላይ በማነሳሳትና የርስ በርስ ጦርነትም እንዲፈጠር በማድረግ ስውር ተልእኮውን ይፋ አደረገ =

እንደገና በአጼ ዘድንግል ዘመን ንጉሡ ራሱ ወደ ካቶሊካዊነት የዘመመ አቋም ስላሳየ ከግብፃዊው የኢትዮጵያ ጳጳስ ከአቡነ ጲጥሮስ ጋር ትብብር ያደረጉ መሳፍንት ባስነሡት ጦርነት ድል ሆነ = ተገደለም = በአጼ ሱስንዮስ ዘመን የሚሲዮናውያኑ ጩኸት እንደገደል ማሟቶ በንጉሡ ጭንቅላት ስለሰተጋባ የኦርቶዶክስን እምነት የሚነቅፍና የካቶሊክ እምነት የአገሪቱ እምነት እንዲሆን የሚደነግግ አዋጅ በድፍረት ዐወጀ = ይህን ዐዋጅ የሚጥስም መቀጫው ሞት እንደሚሆን ተገለጸ =

እስከዚያ ዘመን ድረስ የተጻፉ የኦርቶዶክስ መጻሕፍት እንደገና በካቶሊካውያን ሳንሱር እየተደረጉ እንዲስተካከሉ ፣ ሥርዐተ ግዝረት እንዳይፈጸም ፣ የአጽዋማትና በዐላት ቀናት በካቶሊክ ካላንደር መሠረት እንዲስተካከሉ በካቶሊኩ ሊቀጳጳስ ያልተካነና ያልተፈቀደለትም ካህን ቅዳሴ እንዳይቀድስ ወዘተ. የሚል ዐዋጅ ስለተላለፈ በአገሪቱ ደርሶ የማያውቅ ቀውስ ተፈጠረ =

ለጊዜው የነበሩት ጳጳስ አቡነ ስምዖን ሱስንዮስን ከነተከታዮቹ አወገዙ ፣ መነኮሳትና ቀናዕያን ካህናት በአደባባይ ጩኸው እያለቀሱ በመታየት የኦርቶዶክስ እምነትን በሚኮንነው ዐዋጅ ላይ ያላቸውን ተቃውሞ ገለጹ = ተቃውሞው ዐዋጁን እጅግ አጠነከረው = ለእምነታቸው ቀናዕያን በመሆን በንጉሡ ፊት አዋጁን በተቃወሙ መነኮሳትና ቀሳውስት ላይ የሚፈጸም የአደባባይ ግርፋት ርምጃ የበለጠ እየከፋ ሄደ = ሆኖም ይብሱኑ መነኮሳቱ ፣ ሕዝቡና ካህናቱ በአንድነት ከዳር እስከዳር ተንቀሳቅሰው በሱስንዮስ ላይ ተነሡ = የሃይማኖት ጦርነት ስለሆነ ሴት ወንድ ፣ ወጣት ሽማግሌው ሳይቀር የተሣተፈበት አስቃቂ ውጊያ ተካሄደ = በዚህም የሃይማኖት ጦርነት ብፁዕ አቡነ ስምዖንና አያሌ ካህናት የሰማዕትነትን ሞት በመቀበል ለተከታዮቻቸው ሕዝብ ክርስቲያን መልካም አርአያ ሆኑ ፣ ሕዝቡም የእነርሱን አርአያ በመከተል የገድላቸው ተሣታፊ ሆነ =

ሱስንዮስ ይህን ስለሚያውቅ ዐዋጁን በድፍረት ያወጀው ለዚህ ጉዳይ ከፖርቹጋል ጦር እንደሚላክለት በመተማመን ነበር ። ሆኖም ጦሩ ሳይላክ እሱ ራሱ ባስነሣው ጦርነት ክፉኛ ተመትቶ ድል ሆነ ። ቀደም ብሎ በግራኝ ጊዜ ለርዳታ የተላከው የፖርቹጋል ጦር ቅሪቶችም ከሱስንዮስ ጋር ስለወገኑ ከአገር እንዲባረሩ ተደረገ ። ነገሩ እንዳልሆነ ሲያውቅ ሱስንዮስ በስህተቱ እጅግ አዘነ ፣ ተጸጸተ ። መንግሥቱን ለልጁ ለፋሲል በመተውም ከሥልጣን ተሰናበተ ።

አፄ ፋሲል ዐዋጁን በዐዋጅ በመለወጥ የኦርቶዶክስ ሃይማኖትን እንደነበረ እንዲቀጥል ስላደረገ ሕዝቡ ተረጋጋ ። ከዚያም በሁለቱ ወገኖች መካከል የሃይማኖት ክርክር እንዲደረግ ስለፈቀደ ክርክሩ ቀጠለ ። በክርክሩ አደባባይ የኦርቶዶክሳውያኑ አፈ ጉባኤ ሁነው የቀረቡት እጩ በትረ ጊዮርጊስ ሲሆኑ የካቶሊካውያኑ ደግሞ ዶም አፎንሶ መንዲዝ ነበር ። አፎንሶ መንዲዝ «የእግዚአብሔር ልጅ በሞቱ ዓለምን አዳነ» የሚል መጽሐፍ እንደሌለ በመግለጽ ክርክሩን ቀጠለ ። ተከራካሪው እጩ በትረ ጊዮርጊስም «እኛ ለእግዚአብሔር ጠላቶቹ ስንሆን በልጁ ሞት ይቅር አለን።» (ሮሜ. 5:10) የሚለውን ጥቅስ በመጥቀስ የማያዳግም መልስ ሰጠ፤ አፎንሶ መንዲዝ በመልሱ መረታቱን ስላወቀ ራሱን ከክርክሩ ውጭ አደረገ ።

እጩ በትረ ጊዮርጊስ ይህን የማያዳግም መልስ በመስጠት የተከራካሪያቸውን እፍ ስለአስያዙ አንድ የቅኔ ሊቅ «ወረከብናሁ ለበትር ዘያደክማ ለሮሜ ፣ ጽሩበ በንባብ ወቅሩ በትርጓሜ» ሲል ለእጩው ያለውን አድናቆት ገልጿል ። ከዚህ በኋላ ለዚያ ሁሉ እልቂት ምክንያት የሆኑ ሚስቶናውያን ሁሉ ተጠርገው ከአገር እንዲወጡ ተደረገ ፤ ይህም የሆነው ደግሞ ሌላ የሃይማኖት ጦርነት እንዳይቀሰቀስ ለማድረግ ነበር ።

በዘመኑ የነበሩ የአገሪቱ መሪዎችና ሕዝቦች የነበራቸው የእምነት ጥንካሬ የቤተክርስቲያኒቱ ጠንካራ ኦርቶዶክሳዊ ትምህርት ውጤት መሆኑ ግልጽ ነው ። ያም ጥንካሬ ዓለም አቀፍ እውቅናንና ታላቅ ዝናን በማትረፉ የአውሮፓን ትኩረት ሳበ ፤ ከዚያም ከክርስቲያን ፖርቹጋል ጋር አዲስ ግንኙነት እንዲፈጠር አደረገ ። በካቶሊካዊት ፖርቹጋል ስህተት ምክንያት የግንኙነቱ ውጤት አኩሪ ባይሆንም ኦርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያ በምንም ዓይነት ኃይል ከእምነቱ የማይናወጥና ለውጭ ወራሪም የማይ

በገር ሕዝብ ክርስቲያን አገር መሆንዋን ያረጋገጠችበት ሰልፍ ስለነበር ግንኙነቱ የሚያስደስት ታሪክ ኖረውም ጽልኖረውም አርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያ በትዝታው አታፍርበትም ። ታሪኩን የምታዘክረው ግን ከትምህርት ሰጭነቱ እንጅ ከቂም በቀል መጋቢነቱ አንጻር አይደለም ።

ምዕራፍ ፳፯

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን

የውጭ ግንኙነት በአሁኑ ጊዜ ፤

ሀ) የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያንና የዓለም አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ፡

የዓለም አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ እንደቅዱሳት መጻሕፍት ቃል ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክና አዳኝ መሆኑን ማመንና በዚያም እምነት አንድ አምላክ ለሚሆን ለአብ ፤ ለወልድና ለመንፈስ ቅዱስ የሚገባውን የክብርና የምስጋና አቅርቦት ተልእኮ በኅብረት መፈጸም መልካም ፈቃዳቸው የሆነ አብያተ ክርስቲያናት ማኅበር ነው። ድርጅቱ የተመሠረተው እ.አ.አ በ1948 ዓ.ም በእምስተርዳም ሲሆን የራሱ የሆነ ዓላማና ተግባር ያለው ተቋም ነው። ከዚያም ዋናው ዓላማ ምሥጢረ ቁርባንን በአንድነት ለመፈጸም ከሚቻልበት ሁኔታ ላይ ለመድረስ እስከሚቻል ድረስ አባል አብያተ ክርስቲያናት ስለ እምነት አንድነት የሚያደርጉትን ጥረት ማበረታታትና የክርስት ኖውን ዓለም አንድነት በተግባር ለማስመስከር መብቃት ነው።

በአባል አብያተ ክርስቲያናት መካከል ሊኖር የሚገባውን የእርስ በርስ ተራድኦ ማጠናከርም ሌላው የድርጅቱ ዐቢይ ተግባር ነው። በዚህ የእርስ በእርስ ተራድኦ ተጠቃሚ ከሆኑት አብያተ ክርስቲያናት አንድዋ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ናት።

በሕጉ መሠረት የዓለም አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ ዓላማውን ተግባራዊ የሚያደርገው በጠቅላላ ስብሰባ ፤ በማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ፤

በሥራ አስፈጻሚ ኮሚቴ ስብሰባና በሌላም እንደአስፈላጊነቱ ሊመደብ በሚችል የሰው ኃይል ነው ። ሕጉ ለአባል ቤተክርስቲያን ምእመናን ብዛት ከፍተኛ ግምት ስለሚሰጥ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን እንደምእመናኖቿ ብዛት በሰባት ዓመት አንድ ጊዜ በሚያካሂደው ጠቅላላ ስብሰባ አሥራ ሁለት፤ በዓመት አንድ ጊዜ በሚደረገው የማዕከላዊ ኮሚቴው ስብሰባ ደግሞ ሁለት መቀመጫዎችን በመያዝ በምታደርገው ተሳትፎ የበኩሏን አስተዋጽኦ ታደርጋለች ።

ድርጅቱ ከተመሠረተበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ ከፍተኛ መንፈሳዊና ማኅበራዊ ጉዳዮች ውሳኔ ሊያገኙ የቻሉባቸው ሰባት አጠቃላይ ስብሰባዎች ተካሂደዋል ። በተደረገው ስብሰባና ውይይት ውጤት፤

ሀ) በእርስ በርስ ጥላቻ ፈንታ በአባል አብያተ ክርስቲያናት መካከል የተቀራረበ ግንኙነትን በመፍጠር በኩል ከፍተኛ ርምጃ ተደርጓል፤

ለ) አባል አብያተ ክርስቲያናት የሐዋርያትን ትምህርትና እምነት ለመከተልና ያንንም እምነት በኅብረት ለመመስከር ፤ እንዲሁም ከዚያ ደረጃ ለመድረስ የተጀመረውን የኅብረት ጉዞ እስከ መጨረሻው ድረስ ለመቀጠል ያላቸውን ሙሉ ፈቃደኝነት አሳይተዋል፤

ሐ) በአብያተ ክርስቲያናት መካከል ሊኖር የሚገባውን የእርስ በርስ ተራድኦ መርሐ ግብር ተግባራዊ በማድረግ በኩል መልካም ውጤት ታይቷል ።

በዚህ በኩል የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ቅድሚያ በሚሰጣቸው የዕለት ደራሽ ርዳታ ፤ የመልሶ ማቋቋምና የልማት ነክ መርሐ ግብር አፈጻጸም በኩል ከድርጅቱ የተደረገላትና የሚደረግላት እገዛ ከፍተኛ መሆኑን በምስጋና ታረጋግጣለች ። ስለድርጅቱ የተራድኦ ሥራ መቃናት ልታበረክተው የሚገባትን አስተዋጽኦ ለመቀጠል ያላትን በጎ ፈቃድም በደስታ ትገልጻለች ።

አንድነት ተፈላጊ ነገር እስከሆነ ድረስ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን የዚህ ድርጅት መሥራች አባል ናት ።

ለ) የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያንና የመላው አፍሪካ አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ

የመላው አፍሪካ አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ በ1963 ዓ.ም እ.ኤ.አ. አሁን ዋና መሥሪያ ቤቱ በሚገኝበት በናይሮቢ የተመሠረተ የአብያተ ክርስቲያናት ማኅበር ነው። ማኅበሩ የተመሠረተውም እንደ ቅዱሳን መጻሕፍት ቃል ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክና አዳኝ መሆኑን በማመን አንድ አምላክ ለሆነው ለአብ፣ ለወልድ፣ ለመንፈስ ቅዱስ የሚገባውን የክብርና ምስጋና አቅርቦት ተልእኮ በሕብረት ለመፈጸም መብቃት ነው።

የጉባኤው ዋና ተግባርና ዓላማም የሚከተለው ነው።

1. በአብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ወንጌል ስለአብያተ ክርስቲያናት ሕይወት፣ አገልግሎት፣ ምስክርነትና አንድነት የሚያዘውን ቃል ለመጠበቅና ለማስጠበቅ የሚያስችል ተልእኮ መፈጸም፤
2. የጋራ ጥናትና ምርምር ማካሄድ፤
3. የጉብኝት፣ የኢንፎርሜሽን (የመረጃ) ልውውጥ በማድረግ በአብያተ ክርስቲያናት መካከል የቅርብ ግንኙነትና የልምድ ልውውጥ እንዲኖር ማደፋፈር፤
4. በአብያተ ክርስቲያናት መካከል የባለሙያ ወይም የሰው ኃይል ተራድኦ እንዲኖር ማበረታታት፤
5. አብያተ ክርስቲያናት የሠለጠነ የሰው ኃይል ለማግኘት የሚያደርጉትን ጥረት ማገዝ፤
6. ከዚህ በላይ በተገለጸው መንገድ የሚፈለገውን ግዴታ ለመፈጸም በሚያስችልና የድርጅቱንም ነፃ አሠራር መብት በማይነካ ሁኔታ ከዓለም አብያተ ክርስቲያናት ማኅበር ጋር በመተባበር የሚፈለገውን ተልእኮ ማከናወን።

ጉባኤው በየአምስት ዓመት አንድ ጊዜ አጠቃላይ ጉባኤ፣ በየዓመቱ ደግሞ የማእከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ በማድረግ የጋራ ውይይት ያደርጋል። ውሳኔዎችንም ያላልፋል። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የዚህ ጉባኤ መሥራች አባል ናት።

በመሆንዋም በየአምስት ዓመቱ በሚደረገው አጠቃላይ ጉባኤ አምስት፡ በየዓመቱ በሚደረገው የማእከላዊ ኮሚቴ ጉባኤ አንድ መቀመጫዎች አሏት ።

ጉባኤው በናይሮቢ ኬንያ ባለው የማሠልጠኛ ማእከል የሙያ ማሻሻያ ሥልጠና በመስጠትና ከዓለም አብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ ጋር በመተባበር ለስደተኞች የሚፈለገውን አገልግሎት በማቅረብ ተልእኮውን ለመፈጸም ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል ።

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ጉባኤው የተቋቋመበትን ዓላማ በብቃት እንዲወጣ የበኩሏን አስተዋጽኦ ለማድረግ ያልተቆጠበ ጥረት ታደርጋለች ።

ምዕራፍ ፳፯

በአሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትና በምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት መካከል ምሥጢረ ሥጋዌን በተመለከተ የተደረገ ውይይት ፡

የኬልቂዶን ጉባኤ እስከተደረገበት እስከ 451 ዓ.ም ድረስ ቤተክርስቲያን በእምነትና በሥርዐተ አምልኮት አንዲት እንደነበረችና አሁንም ክርስቶስ አንድ በመሆኑ ቤተ ክርስቲያንም ምንጊዜም አንድ እንደሆነች መላው የክርስትና ዓለም ያምናል ። ከኬልቂዶን ጉባኤ በኋላ ግን በጉባኤው ላይ በምሥጢረ ሥጋዌ ምክንያት ቤተክርስቲያን ለሁለት ተከፋፍላ ቆይታለች ። ለመለያየትም ምክንያት የነበረው ዐቢይ ነጥብ፡ የምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ወገኖች ስለክርስቶስ ምሥጢረ ሥጋዌ ያላቸውን እምነት “በአንድ አካል ሁለት ባሕርይ፡ ሁለት ፈቃድ፡ ሁለት ግብር” በሚል ቃል ሲገልጹ የአሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ደግሞ፡ “አሐዱ ባሕርይ ዘእግዚአብሔር ቃል ሥግው” የሚለውን የቅዱስ ቂርሎስን የእምነት አገላለጽ መሠረት በማድረግ “ቃል እግዚአብሔር ወልድ ከቅድስት ድንግል ማርያም ከሥጋዋ ሥጋን ፡ ከነፍስዋ ነፍስን ነሥቶ ሰው በሆነ ጊዜ ፡

ያለመከፈል፡

የለመነጣጠል፤

ያለመጠፋፋት፤

ያለመለወጥ ከሁለት አካል አንድ አካል፤ ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ በተዋሕዶ ነው ብለው እምነታቸውን ስለሚያረጋግጡ ነው።

ይህ የእምነት አገላለጽ ልዩነት ከኬልቂዶን ጉባኤ 451 ዓ.ም እስከ አለንበት ዘመን ድረስ ለረጅም ጊዜ ለያይቶን ቆይቷል።

ይሁን እንጂ በአሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በኩል ለልዩነቱ ምክንያት ሆኖ የቆየው ይህ የምሥጢረ ሥጋዊ ትምህርት ሆኖ እያለ በምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በኩል ቤተክርስቲያን ለሁለት እንድትከፈል ምክንያት የሆነው በቃላት የአገላለጥ ልዩነት እንጂ በሁለቱም በኩል የተዋሕዶው መሠረተ እምነት አንድ መሆኑ ተጠቅሶ ወደፊት ወደ አንድነት ሊያመጣ የሚችል የጋራ ውይይት መድረክ እንዲከፈት ስለተጠየቀ ይፋ ያልሆኑና የሆኑ ሰባት የጋራ ጉባኤያት በተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች ተካሂደዋል።

ጉባኤያቱም፡

1. በአርሁስ ዴንማርክ እ.ኤ.አ ነሐሴ 11-15 ቀን 1964 ዓ.ም.
2. በብሪስቲል ኢንግላንድ እ.ኤ.አ ነሐሴ 25-29 ቀን 1967 ዓ.ም.
3. በጄኔቫ ስዊዘርላንድ እ.ኤ.አ ነሐሴ 16-21 ቀን 1970 ዓ.ም.
4. በአዲስ አበባ ኢትዮጵያ እ.ኤ.አ ጥር 22-23 ቀን 1971 ዓ.ም.
5. በአባ ቢሾይ ገዳም ግብፅ እ.ኤ.አ 1989 ዓ.ም.
6. በቻምቤዚ ስዊዘርላንድ እ.ኤ.አ 1990 ዓ.ም.
7. በቻምቤዚ ስዊዘርላንድ እ.ኤ.አ ኅዳር 1-6 ቀን 1993 ዓ.ም. የተካሄዱት ነበሩ።

በእነዚህ ጉባኤያት ሁሉ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን በመልእክተኞችዋ አማካይነት ተሳትፋለች።

በጉባኤያቱ ሁሉ የኬልቂዶኑ ውግዘት መነሻ ምክንያቶች በጥልቅ ተመርምረዋል። በመጨረሻም በቻምቤዚ ከኅዳር 1-6 ቀን 1993 ዓ.ም. እ.ኤ.አ በተደረገው ጉባኤ በምሥጢረ ሥጋዊ ስለ ክርስቶስ ተዋሕዶ የሚሰጠው ትምህርት ልዩነት የቃላት አገላለጥ እንጂ የእምነት አለመ

ሆኑን ጉባኤው ተገንዝቦአል ። ንስጥሮስንና አውጣኬን ግን የሁለቱም ወገን አብያተ ክርስቲያናት የሚያወግዙአቸው መሆኑ ተገልጧል ።

በመጨረሻዎቹ 3 ጉባኤያት ላይ በሁለቱም ወገን ያሉትን ውግዘቶች ማንነት ስለሚቻልበት ሁኔታ ሰፊ ውይይት ተካሂዷል ። በተካሄደውም ውይይት ውግዘቶችን ስለማንነት የሚከተሉት የውሳኔ አሳቦች ቀርቦ ዋል ። እነዚህም ፦

1. የሁለቱም አብያተ ክርስቲያናት ቤተሰቦች ውግዘቶችን እንዲያነሱ፤
2. የውግዘቶች መነሣት በሁሉም ወገን በአንድ ጊዜ እንዲፈጸም፤
3. የውግዘቱ መነሣት፤

ሀ) የሁለቱ ወገኖች ሙሉ አንድነት እንደገና መመለሱን ወዲያውኑ የሚያረጋግጥ መሆኑን ፤

ለ) ያለፈው ሲኖዶሳዊ ወይም የግል ውግዘት ከዚያ በኋላ በሁለቱም ወገኖች እንደማይቀጥል ፤

ሐ) የሁለቱም አብያተ ክርስቲያናት መሪዎች ስም በቅዳሴ ጊዜ እንዲጠራ ስምምነት መኖሩን የሚያመለክት እንዲሆን የሚሉ ነበሩ። ከዚህም ጋር ከሦስተኛው ጉባኤ በኋላ ያሉትን የኬልቂዶ ኑንና ተከታዮቹን ጉባኤያት ኢኮሚኒካል ጉባኤያት አድርገው እንዲቀበሉ የኦሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ተጠይቀው አልተቀበሉትም ።

ከዚህም በመነሳት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ያላትና የሚኖራት አቋም ፤

1. ያለፈውን ውግዘት በተመለከተ፤

ሀ) በምሥጢረ ሥጋዊ አንድ አካል ሁለት ባሕርይ በተዋሕዶ የሚለው የኬልቂዶናውያኑ የእምነት አገላለጥ አንድ አካል ፤ አንድ ባሕርይ በተዋሕዶ ከሚለው የኦሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት

ከሚሰጡት የእምነት አገላለጥ ፈጽሞ የተለየና ውግዘቱም በዚያ ምክንያት ስለተላለፈ፡

- ለ) አንድ ሺህ አምስት መቶ ዓመታት ሙሉ ውግዘቱን በተመለከተ ከአባቶቻችን የተቀበልናቸው መጻሕፍት ሁሉ በትክክል የተጻፉና በተክርስቲያናችንም ስትገለገልባቸው የቆዩና ያሉ ስለሆኑ፡
- ሐ) በየንታውያኑ ኬልቂዶናውያን ላይ የተላለፈውን ውግዘት ለማንግት ቀጥሎ ሥልጣን ስለሌለ፡
- መ) ውግዘቱን በየንታውያኑ ኬልቂዶናውያን ላይ ያስተላለፉትን የአባቶቻችንንም ክብርና ሥልጣን ስለሚያቃልል ፡ በጥንታውያኑ ኬልቂዶናውያን ላይ የተላለፈውን ውግዘት ማንግትና የተወገዙትን ቅዱሳን ብሎ መጥራት በቤተክርስቲያናችን አይደላም።

2. ምሥጢረ ሥጋዊን በተመለከተ ፡

በሁለቱም ወገኖች መካከል ያለውን ልዩነት ለማስወገድ ከአርሁስ እስከ ቻምቤዚ በተካሄዱት ጉባኤያት በተደረጉት ውይይቶች በአሪየንታል ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት በኩል፡

“ያለመክፈል ፡

ያለመነጣጠል ፡

ያለመጠፋፋት

ያለመለወጥ ከሁለት አካል አንድ አካል ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ በተዋሕዶ” የሚለው የምሥጢረ ሥጋዊ እምነትና ትምህርት በኬልቂዶናውያኑ በኩል ተቀባይነትን አግኝቷል።

ይህንም ለመቀበል የቻሉበት ምክንያት ልዩነቱ የአገላለጥ እንጂ የእምነት አለመሆኑን ስላረጋገጡ ነው።

ስለዚህም አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ በአሁኑ ጊዜ ከመራራቅ ይልቅ መቀራረብ ፡ ከመለያየትም ይልቅ በአንድነት መተሳሰብና መረዳዳት ጊዜው የሚጠይቀው መንፈሳዊና ማኅበራዊ ግዴታ ከመሆኑም በላይ በሁለቱ አብያተ ክርስቲያናት መካከል የነበረው የምሥጢረ ሥጋዊ ትምህርት ልዩነት ከሚወገድበት ደረጃ ላይ እንዲህ ከተደረሰ ፡ በእምነትና በሥርዓት ከሚመስሉዋት አኳት

አብይተ ክርስቲያናት ጋር በአንድነት መክራ ወደፊት በሚደረገው
ጉባኤ “አንድ አካል ሁለት ባሕርይ በተዋሕዶ” ከማለት ይልቅ :

“ያለመከፈል :

ያለመነጣጠል :

ያለመጠፋፋት :

ያለመለወጥ (በተወቅቦ)

ከሁለት አካል አንድ አካል : ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ
በተዋሕዶ” (እሐዱ ባሕርይ ዘእግዚአብሔር ቃል ሥግው) በሚለው
እምነት ከአንድነት ደረጃ ላይ ቢደረስ ቤተክርስቲያናችን በመንፈስ
ቅዱስ መሪነት የመቀራረቡን አሳብ የማትቃወም መሆኗን ታረጋግ
ጣለች ።